

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Kati Nikulainen & Reija Takala

Maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia osallisuudesta ja kouluun kiinnittymisestä Tämä elämä -hankkeen kontekstissa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (YAMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

1.11.2019

Tekijät Otsikko	Kati Nikulainen, Reija Takala Maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia osallisuudesta ja kouluun kiinnittymisestä Tämä elämä -hankkeen kontekstissa
Sivumäärä Aika	60 sivua + 3 liitettä 1.11.2019
Tutkinto	Sosionomi (YAMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaalialan (YAMK)
Ohjaaja	Yliopettaja Saira Nevanen
<p>Opinnäytetyössä tarkastellaan yläkouluikäisten maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia osallisuudesta, kouluun kiinnittymisestä ja vahvuuksien löytämisestä Tämä elämä -hankkeen kontekstissa. Hankkeen (2017 - 2019) tarkoituksena on auttaa yläkouluikäisiä nuoria tekemään hyvän elämän valintoja nivelvaiheessa eli siirryttäessä peruskoulusta toisen asteen koulutukseen.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu osallisuudesta, kouluun kiinnittymisestä ja niiden tukemisesta nuorten, eritoten maahanmuuttajanuorten koulunkäynnissä. Osa teoriamme on positiivinen pedagogiikka, joka tukee vahvuuksien löytämisen tärkeyttä. Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena, jonka sisällönanalyysinä käytämme teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Tutkimusongelmaan etsitään vastauksia nuorten lomakekyselyjen ja työpajaohjaajien sekä hanketyöntekijöiden tekemien havainnointien avulla. Vastajamääräksi tuli lopulta 55 nuorta ja 16 havainnoijaa.</p> <p>Tulosten mukaan suurin osa nuorista koki kiinnittyneensä ainakin omaan luokkaansa. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat voivansa vaikuttaa koulunsa toimintaan kantasuomalaisia enemmän. Tämä elämä -hanke sai positiivisia tuloksia: suurin osa nuorista koki osallisuutensa toteutumisen, vaikuttamisen mahdollisuutensa ja pajojen tunnelman hyvinä. Iso osa nuorista kertoi kokeneensa onnistumisen kokemuksia pajoissa ja maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat onnistuneensa kantasuomalaisia nuoria useammin.</p> <p>Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla oli positiivisempi asenne mitattaessa osallisuuden kokemisen toteutumista ja työpajojen avulla saatuja hyötyjä ja vahvuuksia. Opinnäytetyön johtopäätöksenä voimme todeta, että osallisuuden toteutuminen ja vahvuuksien tunnistaminen sekä esille tuominen ovat merkityksellisiä nuorille.</p>	
Avainsanat	Tämä elämä -hanke, maahanmuuttajataustaiset nuoret, osallisuus, kouluun kiinnittyminen, vahvuudet

Authors Title	Kati Nikulainen, Reija Takala Experiences of Participation and School attachment of Young People with an Immigrant Background in the Context of <i>This Life Of Mine Project</i>
Number of Pages Date	60 pages + 3 appendices 1 November 2019
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor	Saila Nevanen, Senior Lecturer
<p>The thesis examines the experiences of junior high school immigrant background youths in terms of participation, attachment to the school and finding strengths in the context of This Life Of Mine -project. The aim of the project (2017-2019) is to help junior high school-aged young people make good life choices at the transitional phase, i.e. from primary to upper secondary education.</p> <p>The theoretical framework of the thesis is built on participation, attachment to the school and support for schooling, especially for immigrant youth. Part of our theory is positive pedagogy, which supports the importance of finding strengths. The thesis was implemented as a qualitative research and the analysis method was content analysis. Answers to the research problem were collected through questionnaires for young people and observations made by workshop supervisors and project staff. The number of respondents eventually turned out to be 55 young people and 16 observers.</p> <p>According to the results, most young people felt that they were at least attached to their own class. Young people with an immigrant background felt that they could influence their school more than the native Finns. This Life Of Mine -project received positive results. Most of the young people felt that the realization of participation, their chances to influence and the atmosphere of workshops were good. A large number of young people said they had experienced success in the workshop and young people with an immigrant background reported success more often than native Finns did.</p> <p>Young people with an immigrant background had a more positive attitude in measuring the realization of participation and the benefits and strengths of workshops. As a conclusion of the thesis we can say that the realization of participation and the identification and presentation of strengths are important for young people.</p>	
Keywords	This Life Of Mine -project, immigrant youths, participation, attachment to the school, strengths

Sisällys

1	Johdanto ja tausta	1
2	Tämä elämä -hanke	4
3	Koulu osana muuttuvaa yhteiskuntaa	6
4	Osallisuus	9
4.1	Oppilaskunta ja sen tehtävät	10
4.2	Maahanmuuttajaoppilaan osallisuuden edistäminen	10
5	Hyvinvointi koulussa ja kouluun kiinnittyminen	12
6	Positiivinen pedagogiikka yläkouluikäisten tukena	15
7	Tuki ja sen merkitys nuoren koulupolkuun	18
7.1	Oppilashuolto ja oppilaanohjaus	19
7.2	Perheen rooli	20
8	Tasavertaisen koulun vaikutus jatko-opintoihin siirryttäessä	23
8.1	Maahanmuuttajanuorten siirtyminen jatko-opintoihin	24
8.2	Koulupudokkuus	25
9	Opinnäytetyön toteutus	28
9.1	Tutkimuskysymys	29
9.2	Tutkimusmenetelmä	30
9.3	Kyselyhaastattelujen ja havainnoinnin toteutus	31
9.4	Aineiston analysointi	33
9.4.1	Kyselylomakkeiden analysointi	34
9.4.2	Havainnointilomakkeiden analysointi	36
10	Tulokset	37
10.1	Nuorten kouluun kiinnittyminen ja osallisuus koulussa	38
10.2	Nuorten osallisuus Tämä elämä -hankkeessa	40
10.3	Vahvuuksien löytäminen osallisuuden kautta	46
11	Johtopäätökset	50

12	Pohdinta	53
	Lähteet	58
	Liitteet	
	Liite 1. Kyselylomake oppilaille	
	Liite 2. Saatekirje kouluihin	
	Liite 3. Havainnointilomake koululaistyöpajojen ohjaajille / hanketyöntekijöille	

1 Johdanto ja tausta

Opinnäytetyömme on tehty Tämä elämä -hankkeelle, jonka tarkoituksena on lisätä nuorten osallisuutta omaan elämänpolkunsa suuntaamisessa eli auttaa yläkouluikäisiä nuoria tekemään hyvän elämän valintoja nivelvaiheessa siirryttäessä peruskoulusta toisen asteen koulutukseen. Hankkeella pyritään parantamaan tätä tärkeää siirtymävaihetta nuorten elämässä sekä kehittämään koulutuksellisia tasa-arvoa tukevia palveluita ja ohjausta. Samalla halutaan edistää maahanmuuttajien ja koulupudokkaiden jatkokoulutukseen osallistumista. (Metropolia ammattikorkeakoulu n.d.) Meitä kiinnostaa erityisesti maahanmuuttajien näkökulma ja monikulttuurinen työ, jonka takia valitsimme tämän näkökulman aiheen lähestymiseen. Tämä elämä -hankkeessa kyseessä on käytännössä pelillistetty opinto-ohjauksen muoto yläkouluihin eli mobiilipeli, jonka avulla nuoret pääsevät testaamaan erilaisten valintojen seurauksia. He pääsevät työpajoissa osallistumaan pelin tekemiseen luomalla sille säännöt, hahmot ja musiikit. (Metropolia ammattikorkeakoulu n.d.) Nuorten oma osallisuus on siis keskeisenä teemana koko projektissa ja sen toteuttamisessa.

Aihe on hyvin ajankohtainen, koska viime vuosikymmeninä tapahtuneiden muutosten vuoksi moninaisuus on Suomessa nykyään arkipäivää ainakin pääkaupunkiseudulla (Cantell & Kallioniemi 2016: 112). Vaikka maahanmuutolla on Suomessa vielä suhteellisen lyhyt historia, niin maahanmuuttajataustaisten asukkaiden määrä lisääntyy koko ajan. Valtaosa maahanmuuttajista on ensimmäistä sukupolvea eli itse maahan muuttaneita, mutta toisen sukupolven osuus on jatkuvasti kasvussa (Cantell & Kallioniemi 2016: 111). Sekä ensimmäisen että toisen polven maahanmuuttajanuorten määrä näkyy kouluissa ja tulevina vuosina heitä on siirtymässä iso sukupolvi myös työelämän piiriin. Maahanmuuttajilla on paljon käyttämätöntä kapasiteettia, joka tulisi hyödyntää niin koulu- kuin työelämässäkin. Jotta työmarkkinoilla saadaan maahanmuuttajien resurssit kokonaan hyödynnettyä, tulee nuoren koulutuspolkua tukea peruskoulusta lähtien.

Suomalainen koulu on osa yhteiskuntaa, jossa erilaiset kielet, kulttuurit, identiteetit, uskonnot ja katsomukset elävät rinnakkain ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Cantell & Kallioniemi 2016: 113). Maahanmuuttajanuorten osallisuuden lisääminen koulussa on tärkeää, jotta heille syntyy kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta, jolla on huomattavia merkityksiä heidän kiinnittymisensä yhteiskuntaan ja sen toimintaan. Integroituminen yhteiskuntaan on tärkeä asia, jonka onnistumisesta riippuen suomalaisella yhteis-

kunnalla on käsissään suuret mahdollisuudet tai uhat. Tämän takia muun muassa koulutuksellisten tukitoimien ja palvelujen kehittäminen ja käyttäminen on erityisen tärkeää. On tarpeellista luoda uusia toimintatapoja ja aktivoida nuoria omaan tulevaisuuteensa liittyvässä päätöksenteossa iässä, jossa tulevaisuus voi tuntua joko kaukaiselta tai merkityksettömältä asialta. Huomioitavaa on myös pohtia, miten koulujen henkilökunta voisi tukea nuoria kiinnittymään kouluun, tekemään hyviä oman elämän valintoja ja siten estää syrjäytymistä ja vähentää koulupudokkaiden määrää.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuoda esiin yläkouluikäisten maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia osallisuudestaan ja kouluun kiinnittymisestä. Tämä elämä -hankkeen kontekstissa. Osallisuuden kokemusten lisäksi meitä kiinnostaa, kokevatko nuoret löytäneensä vahvuuksia, jotka vaikuttavat päätöksiin nivelvaiheessa siirryttäessä toisen asteen opintoihin.

Hankkeeseen osallistuvat nuoret ovat Helsingin, Vantaan ja Tuusulan yläkouluista. Mukana on myös yksi erityiskoulu. Koska kyseessä on tutkimuksen toinen pilotti, hankkeella on jo joitakin käytänteitä ja hankkeeseen on tehty myös opinnäytetyö, jossa selvitettiin voiko koululaistyöpajatoiminta tukea nuoria omien vahvuuksien löytämisessä (ks. Mahlanen & Kerbs 2018). Itse haluamme oman opinnäytetyömme tuovan esille maahanmuuttajataustaisten nuorten näkökulman, johon ei tähän mennessä ole vielä kiinnitetty erityistä huomiota, vaikka se kohderyhmänä on mainittu hankkeen sisällössä erikseen. Tulosten perusteella hanke saa käyttöönsä maahanmuuttajataustaisten nuorten näkemyksiä ja kokemuksia, joiden perusteella toimintatapoja ja käytänteitä niin hankkeessa kuin kouluissakin voidaan kehittää.

Opinnäytetyössä haluamme keskittyä oppilaan itsensä osallistamiseen ja positiiviseen näkökulmaan, niin että maahanmuuttajataustaiset nuoret nähdään mahdollisuutena ja voimavarana. Koemme tämän positiivisen näkökulman erityisen tärkeäksi, jotta globalisaatio ja maahanmuuttajat voidaan nähdä koulumaailmaa ja kulttuuriamme rikastuttavina asioina.

Teoria osuutemme alkuosassa perehdymme opinnäytetyömme kannalta keskeisiin käsitteisiin, joita ovat osallisuus ja hyvinvointi koulussa sekä kouluun kiinnittyminen. Lähestymme näitä huomioiden opinnäytetyömme kohderyhmän eli maahanmuuttajataustaiset nuoret. Käsittelemme myös positiivista pedagogiikkaa yläkouluikäisten oppimisen tukena, tuen merkitystä nuorten koulupoluissa sekä nivelvaihetta ja koulupudokkuutta, joi-

hin hankkeella pyritään vaikuttamaan. Esittelemme aihepiirin aiempaa tutkimus- ja tietoperustaa. Näkökulman laajentamiseksi, olemme perehtyneet myös kansainväliseen tutkimustietoon aiheesta.

2 Tämä elämä -hanke

Tämä elämä -hanke (2017 - 2019) vastaa tarpeeseen luoda nivelvaiheen nuorille toisen asteen opinnoista putoamista ja syrjäytymistä ehkäiseviä, ohjattua ja itseohjautuvaan oppimiseen soveltuvia toimintatapoja elämännhallintataitojen kehittämiseen ja hyvän elämän valintoihin. Hanke tuo yläkouluikäisten nuorten ja heidän ohjaajiansa ulottuville Tämä elämä -toimintakonseptin, joka sisältää (1) uuden simulaatioavusteisen oppimisen välineen, mobiililaitteella tai selaimella pelattavan verkkopelin "rakennussarjan", jolla nuoret luovat ryhmässä oman pelinsä, (2) koululaistyöpajojen toimintamallin, oppimisympäristön, joka perustuu yhteisöllisenä työskentelynä toteutettavaan pelisääntöjen ja -hahmojen suunnitteluun ja yhteisölliseen pelinrakennukseen, (3) tutkimuksiin ja aiempiin hankkeisiin perustuvan vahvuuksia ja voimavaroja tukevan jäsenyyksen nivelvaiheissa erityisen kriittisten elämännhallintataitojen kehittämiseen. (Tämä elämä -hankesuunnitelma 2017: 2.)

Hankkeen toimintojen päämääränä on parantaa siirtymävaiheita ja koulutuksellista tasarvoa tukevia palveluita ja ohjausta sekä edistää maahanmuuttajien ja koulupudokkaiden koulutukseen osallistumista. Hankkeella halutaan myös edistää hyvän elämän valintojen tekemistä siirryttäessä toisen asteen koulutukseen. Hankkeen vaikuttavuus syntyy yksilötasolla nivelvaiheen oppilaille hankkeen toiminnoista ja tuotoksista, yhteisötasolla vaikuttavuus syntyy ohjaustoiminnan lisääntyneistä välineistä ja toimintamalleista sekä yhteiskunnan tasolla toisen asteen koulupudokkuuden vähenemisestä. (Tämä elämä -hankesuunnitelma 2017: 2.)

Tämä elämä -toimintamallissa erilaiset yläkoulun oppilaat kohtaavat ohjatuissa työpajoissa. Mukana on erityistä tukea tarvitsevia oppijoita, maahanmuuttajataustaisia yläkoulun oppilaita ja kantaväestön yläkouluikäisiä nuoria. Tämä elämä -hankkeen kohdeyrymänä ovat hyvän elämän valintoja pohtivat 7.–9. luokkalaiset yläkoululaiset. Siirtyminen perusasteelta toiselle asteelle on nuoren kannalta merkittävä siirtymävaihe. Suurin osa perusasteen koulutuksen jälkeisistä opintojen keskeytyksistä tapahtuu heti opintojen alkuvaiheessa. On tärkeää, että nuoret pääsevät tarpeeksi aikaisin pohtimaan omaan elämäänsä liittyviä valintoja ja niiden seurauksia. Hankkeessa toimijuus muodostuu sosiaalisissa suhteissa toisiin. Erilaisten oppijoiden yhteisöllinen toiminta, suunnitteleminen, kokeileminen ja arvioiminen tukevat sosiaalisten taitojen kehittymistä ja luovat pitkälle kantavia elämännhallinnan metataitoja nivelvaiheen nuorille. (Tämä elämä -hankesuunnitelma 2017: 5 – 11.)

Hankkeessa taide toimii väylänä omien tunteiden käsittelyssä ja omaan itseen tutustumisessa. Käytännössä nuori käsittelee oman itsensä teemoja muun muassa rakentamalla itse ja toisten kanssa tämä elämä -peliä sekä käyttäen soveltaen musiikkia ja taidetta. Nuori oppii tunnistamaan vahvuuksiaan ja hyvän elämän osatekijöitä ja hänen valintavalmiudet jatko-opintojensa suunnan hahmottamiseksi kehittyvät. (Metropolia ammattikorkeakoulu n.d.)

Tämä elämä -hankkeen päätoteuttajana on Metropolian Ammattikorkeakoulu ja osatoiteuttajina Helsingin yliopisto, Aalto-yliopisto sekä oppimis- ja ohjauskeskus Valteri. Yhteistyökumppaneina toimii uusimaalaisia peruskouluja. Tämä laaja-alainen yhteistyöverkosto mahdollistaa asiantuntijuuden rajapinnalla tapahtuvan kehitystyön. Tämä elämä -hanketta rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto. (Tämä elämä -hankesuunnitelma 2017: 3.)

3 Koulu osana muuttuvaa yhteiskuntaa

Viime vuosikymmenen aikana Suomessa on tapahtunut paljon yhteiskunnallisia muutoksia. Yksi suuri yhteiskunnallinen muutos on lisääntynyt monikulttuurisuus ja sen mukanaan tuomat erilaiset ilmiöt. Koulumaailman kannalta merkittävä muutos on muita kuin suomea ja ruotsia puhuvien oppilaiden määrän lisääntyminen. (Harju-Luukkainen & Nissinen & Sulkunen & Suni & Vettenranta 2014: 7.) Moninaiset etniset ryhmät, kulttuurit, katsomukset ja uskonnot ovat olleet läsnä suomalaisessa koulussa koko sen historian ajan, mutta vasta yhteiskunnallisen muutoksen myötä niitä on alettu tiedostaa paremmin (Cantell & Kallioniemi 2016: 113 – 114).

Maahanmuuttaja on yleiskäsite, joka kuvaa monista eri syistä toiseen maahan pysyvässä asumistarkoituksessa muuttaneita henkilöitä (Laaksonen 2008: 16). Ensimmäisen polven maahanmuuttajalla tarkoitetaan henkilöä, jonka synnyinmaa on muu kuin Suomi. Toisen polven maahanmuuttajista puhutaan silloin, kun vähintään toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa (Hyvärinen & Erola 2011: 644).

Maahanmuuttaja -nimike on homogeeninen nimitys hyvin heterogeeniselle väestöryhmälle (Laaksonen 2008: 16). Tämä on erittäin tärkeää huomioida käsiteltäessä maahanmuuttajuutta. Maahanmuuttajat tulevat hyvin erilaisista lähtökohdista, kulttuureista ja olosuhteista. Heidän kokemuksensa yhteiskunnasta ja suomalaisesta kulttuurista voivat olla hyvin erilaisia tai vastaavasti poiketa siitä vain hieman. Lisäksi maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemukset maahanmuuttajataustastaan voivat poiketa suuresti toisistaan. Tähän voi vaikuttaa se onko nuori itse ensimmäisen vai toisen polven maahanmuuttaja sekä hänen kokemuksensa ja sopeutumisensa etenkin nuorisokulttuuriin. Kaikki nämä eroavaisuudet, puhumattakaan yksilöllisistä eroista, vaikuttavat siihen, miten he kokevat kotoutumisen, suomalaisen yhteiskunnan sekä siihen, miten yhteiskunnan tulisi tehdä työtä heidän tuekseen.

Pääkaupunkiseudusta voidaan ottaa esimerkiksi Helsinki, jonka väestönkasvu ja työikäisten määrän kasvu perustuu maahanmuuttoon. Vuonna 2016 14 % kaupungin väestöstä oli vieraskielisiä. Määrän ennustetaan kasvavan 23 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Kotimaankielisen työikäisen väestön vähetessä, vuonna 2030 useamman kuin joka neljännen työikäisen ennustetaan olevan vieraskielinen. Tällä hetkellä vieraskielisten työllisyystilanne on muita heikompi: vuoden 2016 lopussa Helsingin työttömistä hieman yli neljännes oli vieraskielisiä. Heidän määränsä on kasvanut vuoden 2009 lopusta

yli 80 prosentilla. Tällä hetkellä noin joka kuudes helsinkiläinen lapsi on vieraskielinen. Vuonna 2030 arviolta jo joka neljäs lapsi puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia. Myös toinen sukupolvi kasvaa aikuisuuteen ja työikään. (Helsingin kaupunki 2018.) Näiden tilastotietojen perusteella on ilmiselvää, että maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten opiskelun, koulutusvalintojen ja jatkokoulutuksen tukeminen on erittäin tärkeää kaikilla yhteiskunnan tasoilla.

Suomalainen koulutuspolitiikka ja maahanmuuttopolitiikka tarjoavat periaatteessa yhtäläiset koulutusmahdollisuudet kaikille, mutta käytännön tasolla lähtökohta on vielä hyvin valtakulttuurinen ja toimenpiteet usein liiaksi kuntien päätösvallasta kiinni. Lyhytnäköisestä koulutuspolitiikasta voi olla seurauksena se, että sekä valtaväestön heikompiosaiset että maahanmuuttajataustaiset heikompiosaiset oppilaat jäävät vaille perusopetuksen jälkeistä koulutuspaikkaa ja työtä. (Laaksonen 2008: 169.)

Maahanmuuttajia tulee mitä erilaisimmista lähtömaista, eri yhteiskuntaluokista ja erilaisista yhteiskunnallisista asemista, siksi yleistävä puhuminen maahanmuuttajista on vaarallista. Kaikista eroista huolimatta muualta maahan muuttaneita yhdistää kaksi seikkaa: muuttoprosessin tuoma sopeutumisstressi ja sen vaikutukset perhesuhteisiin sekä suomalaisen yhteiskunnan ja väestön kohtaaminen. (Säävälä 2012a: 89.) Koulutus on avaintekijä maahanmuuttajalasten kotouttamisprosessissa (Anisef & Brown & Phythian & Sweet & Walters 2008: 20). Suomalainen koulumaailma on maahanmuuttajille elämyksineen, kokemuksineen ja oppimistavoitteinneen ja -ympäristöineen vaativa mutta samalla mahdollisuuksia antava. Se tukee parhaimmillaan maahanmuuttajaoppilaan kotoutumista ja koulutuspolkua. (Laaksonen 2008: 3.)

Moninaistuva yhteiskunta edellyttää uudenlaista opettajuutta ja opettajalta vahvaa yhteiskunnallisen kontekstin tiedostamista. Opettajalla on keskeinen rooli maahanmuuttajanuorten sosiaalistumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan. Opettaja voi olla nuorelle ensimmäinen enemmistökulttuurin aikuinen jäsen, jonka hän kohtaa. On myös tärkeää, että opettaja kykenee kehittämään kaikkien oppilaiden herkkyyttä moninaisuuden kohtaamiselle. (Cantell & Kallioniemi 2016: 117 – 118.)

Sen lisäksi, että on tärkeää pohtia, miten koulu onnistuu tukemaan maahanmuuttajataustaisia nuoria oppimisessa, on tärkeää huomata, että maahanmuuttajataustaisten nuorten myötä Suomeen on tullut tärkeää kulttuurista ja kielellistä pääomaa (Harju-Luukkainen ym. 2014: 7). Tämän uudenlaisen pääoman näkeminen ja hyödyntäminen on

Suomelle tärkeä tilaisuus kansainvälistyä ja modernisoitua sekä hyödyntää sitä tulevaisuudessa niin työmarkkinoilla kuin muillakin yhteiskunnan tasoilla. Kantaväestön ikärakenteen vanhentuessa ja syntyvyyden vähentyessä, maahanmuuttajataustaisen työkapasiteetin hyödyntäminen on tärkeä, jopa välttämätön, huomioitava asia tulevaisuudessa.

4 Osallisuus

Osallisuutta tukevassa toimintakulttuurissa ja oppimisympäristössä nuoret ovat aktiivisia toimijoita (Hermanoff 2016: 145). Osallistavan kasvatuksen keskeinen kasvatuseräjä lähtee sukupuolta, etnisyyttä ja ”rotua” koskevien valtarakenteiden purkamisesta ja oppilaiden erilaisuuden hyväksymisestä (Laaksonen 2008: 6). Suomen perusopetuksen opetussuunnitelma korostaa kokemusta osallisuudesta ja siitä, että oppilas voi yhdessä toisten kanssa rakentaa yhteisönsä toimintaa ja hyvinvointia. Oppilaat osallistuvat oman kehitysvaiheensa mukaisesti toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. He saavat kokemuksia kuulluksi ja arvostetuiksi tulemisesta yhteisön jäsenenä. Yhteisö kannustaa demokraattiseen vuoropuheluun ja osallistumiseen sekä luo niille toimintatapoja ja rakenteita. (perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 15, 28.) Osallisuudessa on siis kyse mukaan pääsemisestä ja toisten hyväksymisestä.

Kouluvuodet ovat elämänvaihe, jolloin ollaan alttiita vaikutteille ja jolloin nuoren persoona kehittyy. Koulukokemuksilla on suuri merkitys nuoren henkilön kokonaiskehitykselle. Koulu on tärkeä sosiaalistaja, ja koulussa saadut kokemukset työskentelystä vaikuttavat oppilaan asenteisiin työstä ja yhteisön jäsenenä toimimisesta. (Hakalehto-Vainio 2012: 19.) Nuorta tulee osallistaa toimintaan ja vahvistaa hänen toimijuuttaan erilaisissa tilanteissa. Näin nuoria valmistetaan kohti aikuisuuden erilaisia toimintatilanteita. (Leskinen & Sandberg 2019: 163 – 164.)

Osallisuuden saavuttaminen suomenkielisessä ryhmässä on maahanmuuttajalle ensi arvoisen tärkeää: se lisää halukkuutta opetella kieltä, mikä puolestaan on tärkeää onnistuneelle kotoutumiselle. Osallisuuden edistymisessä tärkeitä tekijöitä ovat oppilaan oma aktiivisuus sekä halukkuus osallistua ja kommunikoida. Toisaalta oleellisia ovat myös tilanteet, jotka eivät vaadi suomen kielen taitoa, koska osalle oppilaista kynnys suomen kielen puhumiseen on korkea. Muita maahanmuuttajien osallisuutta edistäviä tekijöitä ovat säännöllinen pienryhmissä toimiminen, jolloin luokka pystyy irtautumaan perinteisistä rooleista ja kohtaamaan toisia avoimemmin sekä yhteiset haasteet, joissa maahanmuuttajaoppilaat saavat tarvittaessa tukea pari- ja ryhmätyöskentelyyn. Merkityksellistä on myös riittävä tuki ja sekä yhteistoiminnallinen kielitietoinen opetus. (Taskinen 2017: 5 – 6.)

Osallisuusosoikeuden toteutuminen koulussa ei ole automaattista. Tarvitaan suunnitelmallista toimintaa, osallistumisen tapojen kehittämistä ja seurantaa sekä opetusta oppilaalle

kuuluvista oikeuksista. Tarvitaan myös ilmapiiriä, jossa osallistumiseen kannustetaan ja motivoidaan. Oppilaat voivat osallistua vain, jos heille tarjotaan riittävästi tietoa, jonka pohjalta he voivat muodostaa näkemyksensä. Osallisuuden kehittyminen ei tapahdu itsestään vaan vaatii työtä. Aikuisten tulee olla koulutettuja kuulemaan ja arvostamaan lasten näkemyksiä. (Hakalehto-Vainio 2012: 100, 103.)

4.1 Oppilaskunta ja sen tehtävät

Demokraattinen toimintakulttuuri näkyy kouluissa mm. oppilaskunnan toiminnassa (Nousiainen & Piekkari 2007: 20). Oppilaskunnan tehtäviä ovat oppilaiden yhteistoiminnan, vaikutusmahdollisuuksien ja osallistumisen edistäminen (Hakalehto-Vainio 2012: 104). Hallituksen jäsenet voivat yläluokilla kantaa vastuuta laajoistakin kehitettävistä asioista. Oppilaskuntatoiminta kehittää mm. nuorten taitoja ja kykyjä toimia oman ryhmänsä edustajana ja lisää yhteistoimintaa. (Nousiainen & Piekkari 2007: 20).

Peruskoulun oppilaskuntaan kuuluvat kaikki koulun oppilaat. Oppilaskunnan näkyvin ja käytännössä usein myös ainoa aktiivinen osa on oppilaskunnan hallitus, johon valitaan jokaiselta luokalta kaksi edustajaa. Kun käytännössä vain kaksi oppilasta joka luokalta osallistuu tähän vaikuttamiseen, koulussa tuleekin ottaa käyttöön monia muita osallistumisen tapoja oppilaskunnan hallituksessa toimimisen lisäksi (Hakalehto-Vainio 2012: 104). Oppilaskunnan hallituksen roolista huolimatta kaikilla oppilailla on siis mahdollisuus vaikuttaa koulun asioihin. Oppilailla on mahdollisuus asioiden esitysvaiheessa vaikuttaa esimerkiksi koulun toimintatapoihin ja suvaitsevaisuuden lisäämiseen. He voivat vaikuttaa myös oppimisympäristöön, kuten kalusteisiin, materiaaleihin ja yhteistyökumppaneihin sekä toiminnan rakenteisiin eli jaksojen lukumäärään ja oppituntien pituuteen. (Nousiainen & Piekkari 2007: 21.)

4.2 Maahanmuuttajaoppilaan osallisuuden edistäminen

Osallisuuden edistämässä olennaista on, että joku aikuinen todella ottaa vastuulleen kuunnella oppilasta: myös maahanmuuttajaoppilasta, jonka sanoman saaminen selville kielitaidon haasteiden vuoksi ei aina ole helppoa. Erityisesti yläkoulussa tilanne on huomioitava, koska voi olla, että oma luokanvalvoja ei kohtaa ryhmäänsä edes kerran viikossa. (Taskinen 2017: 147.) Myös Säävälä (2012a) toteaa yläkoulun organisaatiomuo-

don jättävän haavoittuvassa asemassa olevat lapset helposti vaille heidän tarvitsemaansa tukea, jos vanhemmat eivät ole erityisen aktiivisia koulun suuntaan (Säävälä 2012a: 8). Tärkeää olisi kollegiaalinen ja eri tahojen välinen yhteistyö, niin että edes yhdellä aikuisella olisi mahdollisuus seurata oppilaan tilannetta ja huomata esimerkiksi alkava syrjäytymiskierre ajoissa. Oleellista olisi todella keskittyä siihen, mitä oppilas haluaa kertoa, koska maahanmuuttajaperheissä voi olla myös sellaisia ongelmia, joita valtaväestön parissa ei ole. (Taskinen 2017: 146 – 147.)

Taskinen (2017) on luonut tutkimuksensa tulosten pohjalta oman design-mallin maahanmuuttajaoppilaiden osallisuuden edistämiseen. Mallissa keskeisiä tekijöitä ovat kuunteleminen ja kuuleminen, yhteistyöhön kannustaminen sekä ryhmäytymisen edistäminen. Tutkimus osoitti ennen kaikkea sen, että vaikka opettaja ei voi tuottaa osallisuutta, hänen apuaan tarvittiin otollisten osallisuutta edistävien tilanteiden havaitsemiseen tai luomiseen. Opettajalla on merkittävä tehtävä oppilaan kuulijana, mutta myös siksi, että hän määrittää luokkatilanteessa sen, kuka voi osallistua ja millä tavalla. Omalla toiminnallaan hän voi rohkaista toimintayhteisöjen raja-alueilla toimivia oppilaita yhteistyöhön ja kannustaa vetäytyviä oppilaita aktiivisuuteen. (Taskinen 2017: 180, 183.)

On aiheellista huomioida, että tie toimintayhteisön reunalta keskiöön ei ole aina suora-
viivainen, vaan osallisuuden vaatima identiteettityö saattaa johtaa siihen, että maahanmuuttajaoppilas valitsee marginaalisen osallisuuden keskiöön pyrkimisen sijaan. Kommunikointihalukkuus ja valmius tavoitella osallisuutta on herätettävä ensisijaisesti oppilaassa. Tässä tarvitaan opettajaa osallisuutta synnyttävien tilanteiden havaitsemiseksi ja toteuttamiseksi. Opettajan rooli maahanmuuttajalasten osallisuuden edistäjänä on keskeinen ja varsin vaativa: opettaja ei voi pakottaa osallisuuteen mutta kykenee luomaan osallisuuden tavoittelun mahdollistavia tilanteita. Maahanmuuttajaoppilaan osallisuuden edistymiseksi opettajan on tärkeää kuunnella sekä maahanmuuttajaoppilasta että koko luokkayhteisöä. (Taskinen 2017: 6 – 7.)

Kaiken kaikkiaan osallisuuden edistäminen kietoutuu siis hyvin voimakkaasti oppilaan kuuntelemisen ja kohtaamisen ympärille. Osallisuuden tutkiminen maahanmuuttajaoppilaiden näkökulmasta on kannattavaa ja maahanmuuttajaoppilas voi olla oman osallisuutensa asiantuntija mahdollisista kielitaidon haasteista huolimatta. (Taskinen 2017: 187.) Oman asiantuntijuuden merkitys ja rooli nykypäivän osallisuutta korostavassa yhteiskunnassa on painoarvoltaan hyvin suuri.

5 Hyvinvointi koulussa ja kouluun kiinnittyminen

Koulu on kodin ohella nuoren tärkein kehitysympäristö, ja he viettävät siellä suuren osan ajastaan. Koulun vaikutus nuoren hyvinvointiin on varsin suuri, ja kouluympäristö voi toimia avainlähteenä sellaisille taidoille ja kyvyille, jotka tukevat nuorten mahdollisuuksia eheään ja tasapainoiseen kehitykseen. (Leskisenoja & Sandberg 2019: 18.) Oppilaan hyvinvointi koostuu monesta osatekijästä, jotka vaikuttavat koulussa viihtyvyyteen ja pärjäämiseen.

Suomessa yläkoululaisten (8-9 lk.) kouluhyvinvointia on tutkittu mm. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyssä vuonna 2013, jossa selvitettiin maahanmuuttajataustaisten oppilaiden elinoloja, kouluoloja, terveyttä, terveystottumuksia ja kokemuksia oppilas- ja opiskelijahuollon tuesta. (Matikka & Luopa & Kivimäki & Jokela & Paananen 2013: 47 – 49.) Lisäksi hyvinvointinäkökulmaa on Janhusen väitöskirjatutkimuksessa (2013), jossa kouluhyvinvointia käsiteltiin nuorten tulkitsemana, painopisteen ollessa oppilaiden oman äänen kuulumisessa. (Janhunen 2013: 11).

Ennen vuotta 2013 Suomessa on ollut vain verrattain vähän tietoa maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista (Matikka ym. 2013: 3). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen ja Janhusen (2013) väitöskirjan tuloksissa ilmeni selkeitä yhtäläisyyksiä oppilaiden kokemusten välillä: koulun sisäiseen hyvinvointiin liittyviä yhtäläisyyksiä olivat oppilashuollon tavoitettavuus ja toimivuus, opetuksen laatu ja koulukiusaaminen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen mukaan ensimmäisen polven maahanmuuttajat kokivat jäävänsä helpommin ulkopuolelle koulun tarjoamista palveluista tai kokivat ne riittämättömiksi. He ilmoittivat myös valtaväestöä enemmän kärsivänsä yksinäisyydestä, väkivallasta ja heikommasta työilmapiiristä. Janhusen (2013) väitöskirjassa nuoret korostivat koulun välittämisen merkitystä, yhteisöllisyyttä, turvallisuutta ja hyväksyvää ilmapiiriä. Kouluviihtyvyys katsottiin koostuvan ennen kaikkea yhteisöllisistä arvoista ja suvaitsevaisuudesta sekä kaverisuhteista. (Matikka ym. 2013: 14 – 20, Janhunen 2013: 61 – 63, 81 – 85.) Verrattaessa näitä kahta tutkimusta keskenään on siis selkeästi havaittavissa, että nuorten itsensä arvostamat asiat koulu maailmassa eivät kohtaa ensimmäisen polven maahanmuuttaja nuorten näkemysten kanssa. Ensimmäisen polven maahanmuuttajanuoret ovat monessa mielessä altavastajina pärjätäkseen koulumaailmassa.

Maahanmuuttajataustaisten 9. luokkalaisten nuorten kouluvalintoja on tutkittu kyselytutkimuksella Turussa ja pääkaupunkiseudulla. Maahanmuuttajataustaiset nuoret raportoivat koulunkäyntivaikeuksia suomalaistaustaisia enemmän kaikilla kysytyillä ulottuvuuksilla: opetuksen seuraamisessa, ryhmätyöskentelyssä, kirjoittamista ja lukemista vaativissa tehtävissä sekä koulukavereiden ja opettajien kanssa toimeen tulemisessa. Kyselyjen vastauksissa oli nähtävissä myös yhtäläisyyttä Hyvärisen ym. (2013) tutkimuksen kanssa, joissa molemmissa tuli esiin, että koulunkäyntiin positiivisimmin suhtautuivat maahanmuuttajat ja etenkin maahanmuuttajapojat. Maahanmuuttajanuoret kertoivat koulunkäynti haasteistaan kantaväestön nuoria enemmän. (Kalalahti & Varjo & Zacheus & Kivirauma & Mäkelä & Saarinen & Janhukainen 2017 35, 37; Hyvärinen ym. 2011: 654.)

Laajassa kansainvälisessä tutkimuksessa tutkittiin yli 276 000 nuorta ja yli 10 000 rehtoria kouluista 41 maasta. Lähtökohtana oli globalisaation mukanaan tuoma opiskelijoiden liikkuvuus sekä heidän sitoutumisensa kouluun. Tulosten mukaan maahanmuuttajaopiskelijoiden asenteet koulua kohtaan olivat kotoperäisten opiskelijoiden asenteita parempia. Kotoperäiset opiskelijat kokivat kuitenkin kuuluvansa paremmin osaksi koulua, jota selittivät perheiden parempi asema sekä paremmat opettaja-opiskelija-suhteet. Tulokset korostavat hyvien opettaja-oppilas-suhteiden, opettajien tarjoaman tuen ja hyvän ilmiin merkitystä. Ne lisäävät niin tunnetta kouluun kuulumisesta kuin parempia asenteita koulua kohtaan. Näissä asioissa opettajat voivat auttaa maahanmuuttajaoppilaita tuntemaan enemmän osallisuutta kouluun. Kouluun sitoutuminen puolestaan heijastuu niin yleiseen sopeutumiseen kuin myöhempään yhteiskuntaan sijoittautumiseen. Opettajan rooli voidaan nähdä korvaamattomana maahanmuuttajaopiskelijoiden emotionaalisen sitoutumisen parantamiseksi kouluissa. (Chiu, Pong, Mori & Chow 2012.)

Nämä kaikki tutkimustulokset kertovat niistä mahdollisuuksista sekä myös uhista, joita Suomen yhteiskunnalla on ratkaistavanaan nyt ja tulevaisuudessa. Nuorten osallisuuden edistäminen koulussa sen kaikilla tasoilla auttaa lisäämään kouluun kuulumisen tunnetta. Kouluun kiinnittyminen puolestaan lisää myöhemmin nuoren yhteiskuntaan kiinnittymistä, niin kotoperäisten kuin maahanmuuttajataustaisten nuortenkin keskuudessa.

Koululla on ylivoimainen mahdollisuus toimia positiivisena, nuorta eteenpäin kannustavana ja hänen hyvinvointiaan edistävänä instituutiona. Peruskoulun yhdeksänteen luokkaan asti koulu tavoittaa lähes kaikki suomalaiset lapset ja nuoret ja siitä eteenpäin toisella asteellakin suuren enemmistön kustakin ikäluokasta. Jos koulussa tehdään asioita oikein ja oikealla tavalla, voi siellä vietetyllä ajalla olla hyvin myönteiset ja kauaskantoiset

vaikutukset nuoren tulevaan elämään. (Leskisenoja & Sandberg 2019: 20.) Koulumaailman laajaa ja moninaista vastuuta ja vaikutusta nuoren elämässä ei voi kiistää.

6 Positiivinen pedagogiikka yläkouluiikäisten tukena

Ulkoiset motivaatio heikentää luovuutta, innostusta, intuitiota ja keskittymistä. Itsemääräämisoikeuden ja vapauksien antaminen lisää puolestaan sisäistä motivaatiota sekä luovaa toimintaa ja tuloksellisuutta. Parhaimmat tulokset saavutetaan, kun työtä voi tehdä hyvän ilmapiirin ja itsemääräämisoikeuden vallitessa. Sisäistä motivaatiota voidaan edistää tarjoamalla erilaisia valintoja. (Ojanen 2014: 77 – 79.)

Leskisenoja (2016) on väitöskirja tutkimuksessaan pyrkinyt löytämään positiiviseen psykologiaan perustuvia pedagogisia käytänteitä. Käytänteillä on pyritty parantamaan oppilaiden koulussa kokemia myönteisiä tunteita ja ihmissuhteita, kouluviihtyvyyttä, opiskelumotivaatiota sekä niiden myötä onnistumisia koulutyössä. Näitä myönteisiä piirteitä nimitetään väitöskirjassa kouluiloksi. Tutkimus perustui ajatukseen siitä, että kouluiloa on mahdollista opettaa. (Leskisenoja 2016: 7.) Väitöskirjan kohderyhmänä on olleet alakouluikäiset oppilaat, mutta tuloksissa korostui opettajan roolin merkitys myönteisten tunteiden edistäjänä. Pedagogisista käytänteistä nousi oppilaiden mieleen vaihtelevien menetelmien käyttö perinteisten oppikirjasidonnaisen opetuksen sijaan. Koulutyöhön sisältyi lisäksi positiiviseen psykologiaan liittyviä teemoja. (Leskisenoja 2016: 157 – 158.)

Positiivisen pedagogiikan perustavanlaatuisena tavoitteena on edesauttaa koulu- ja kasvatusyhteisöjen kukoistamisessa. Se pyrkii lisäämään hyvää ja tuomaan joka ihmisestä esille hänen parhaat puolensa. Se täydentää perinteistä kasvatusta panostamalla tavanomaisten tietojen ja taitojen opettamisen rinnalla hyvinvoinnin ja hyvän luonteen taitojen opettamiseen ja edistämiseen. Opettamalla nuorille hyvinvointitaitoja voidaan vahvistaa heidän omaa aktiivista toimijuuttaan hyvinvointinsa edistämässä (Leskisenoja & Sandberg 2019: 17 – 18.)

Koulun näkökulmasta voidaan todeta, nuorten hyvinvoinnin edistämisen saattavan auttaa monin tavoin heidän akateemisten taitojen ja valmiuksien kehittämisessä. Lisäksi hyvinvointi edistää nuorten kouluun kiinnittymistä, myönteistä koulukäyttäytymistä, kouluaktiiviteetteihin osallistumista ja hyviä ihmissuhteita kouluyhteisön sisällä. (Leskisenoja & Sandberg 2019: 18 – 19.)

Aikuiset, jotka toimivat kouluympäristössä mahdollistavat oppilaille ennakoitavia ja hyväksyviä kohtaamisia, joihin ei vaikuta oppilaan tausta. Tällaiset vuorovaikutustilanteet auttavat oppilaita ja heidän vanhempiaan luottamaan koulun aikuisten ammattimaiseen

otteeseen (Komu 2018: 23.) Käytetyllä kielellä on suuri merkitys sille, kuinka oppilas spontaanisti reagoi ja toimii. Aikuisen näkemys kohtaamisen sisällöstä, kestosta ja laadusta saattaa olla erilainen kuin nuoren. Opettajien halutaan olevan aidosti läsnä ja huomioivan nuoren kulloisenkin elämäntilanteen. Kohdatuksi tulemisen kokemus määrittelee pitkälti sen, miten hyvin toiminta ja yhteistyö nuoren kanssa sujuu. (Leskisenoja & Sandberg 2019: 49.) Oletetusti kouluympäristössä positiivisilla ja vahvistavilla ilmauksilla saadaan aikaan myönteisiä pyrkimyksiä ja toivottavaa käyttäytymistä. Vuorovaikutuksen avulla voidaan lisätä oppilaiden merkityksellisyyden kokemuksia koulunkäyntiä kohtaan ja parantaa heidän tulevaisuutensa näkymiä. (Komu 2018: 24.)

Vahvuusperusteisessa opetuksessa on olennaista, että nuoria autetaan tulemaan tietoisemmiksi vahvuuksista itsessään, läheisissään ja koko ympäröivässä maailmassa. Tämä tapahtuu vaalimalla koulu yhteisössä hyvän huomaamisen kulttuuria ja vahvuuskieltä. Vahvuuksien mukaista toimintaa tunnustetaan ja sanoitetaan itsessä ja toisissa. Omien vahvuuksien löytäminen, niihin tutustuminen ja niiden hyödyntäminen synnyttävät nuorissa tavallisesti voimakkaita myönteisiä kokemuksia. Vahvuuksiaan hyödyntämällä nuoret voivat saavuttaa itselleen merkityksellisiä päämääriä, selviytyä vastoinkäymisistä ja eteen tulevista haasteista, solmia läheisiä ihmissuhteita, lisätä elämänsä merkityksellisyyttä ja vahvistaa hyvinvointiaan. Kun nuoret oppivat tunnistamaan erilaisia voimavaroja toisissaan, lisääntyy heidän keskinäinen arvostuksensa ja luottamuksensa. Koko oppilasryhmään kätkeytyvän voimavarapotentialin ymmärtäminen puolestaan lisää voimakkaasti yhteishenkeä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Leskisenoja & Sandberg 2019: 27.)

Vahvuuksien arvioinnissa ja esiintuomisessa on keskeistä niiden luotettava tunnistaminen ja palautteenanto. Tietty vahvuus nousee vahvuudeksi vasta kun muut nuorelle tärkeät ihmiset huomaavat sen ja sanovat sen ääneen. Samalla nuori huomaa, että kehittymistarpeiden lisäksi hänellä on jo jotkin asiat hallinnassa, kun hän saa niistä positiivista palautetta. On tärkeää, että nuori osaa nimetä itsestään jonkin vahvuuden, sillä se on yhteydessä omaan itsearvostukseen. Vahvuuksien löytäminen itsestä linkittyy vahvasti opettajan ja kasvattajan väliseen yhteistyöhön ja heidän teoreettiseen tietoonsa osata tunnistaa vahvuuksia sekä niiden tukemiseen. (Uusitalo-Malmivaara 2014: 277.)

Opettajan ja nuoren välinen suhde määrittää pitkälti sen miten nuori suhtautuu koulutyöhön tai tiettyyn oppiaineeseen. Koulussa viihtymisen ja laadukkaan oppimisen kannalta korostuu opettajan ja nuoren välinen vuorovaikutus ja kohtaaminen. Toisissa nuorissa

hyvät asiat ovat helppo ja nopea nähdä, toisten kohdalla tarvitaan enemmän aikaa tunnistaa vahvuuksia. (Leskisenoja & Sandberg 2019: 50 – 51.) Oleellista on, se että jokaisen nuoren vahvuudet tulee nähdä ja käyttöön.

7 Tuki ja sen merkitys nuoren koulupolkuun

Oukrim-Soivio ja Hietala (2016) ovat tutkineet, toteutuuko maahanmuuttajataustaisten oppijoiden sivistyksellinen yhdenvertaisuus suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Tutkimus osoitti, että oppijoiden järjestäjäkohtainen määrä näyttäisi olevan yhteydessä siihen, kuinka saavutettavaksi opetus ja koulutus arvioidaan järjestäjätasolla. Mitä vähemmän maahanmuuttajataustaisia oppijoita on, sitä heikommaksi opetuksen tai koulutuksen järjestäjä arvioi omat kykynsä ja mahdollisuutensa tunnistaa ja tarjota erilaista oppimisen tukea. Tällaisissa tilanteissa maahanmuuttajataustaisten oppijoiden opetus- ja koulutuspalveluiden yhdenvertainen saavutettavuus ei valitettavasti täyty. Ja vaikka maahanmuuttajataustaisia on valtakunnallisesti selvästi muuta maata enemmän eteläisessä ja lounaisessa Suomessa, oppijoiden määrät jakautuvat varsin epätasaisesti kyseisen alueen opetuksen ja koulutuksen järjestäjien kesken. Tämä puolestaan näkyy siinä, kuinka opetuksen ja koulutuksen järjestäjät arvioivat heihin kohdistuneen kysyntätarpeen ja kykynsä vastata siihen. (Oukrim-Soivio & Hietala 2016: 79, 85.)

Riippumatta opetuksen ja koulutuksen järjestäjien maantieteellisestä sijainnista tai koulutusmuodosta, oli yhteys maahanmuuttajataustaisten oppijoiden lukumäärän ja järjestäjien oman arvion välillä samansuuntainen: mitä vähemmän maahanmuuttajataustaisia oppijoita oli, sitä heikommaksi järjestäjät arvioivat kykynsä ja mahdollisuutensa tarjota ja toteuttaa kielen oppimisen tai muuta oppimisen tukea. Vastaavasti ne järjestäjät, joilla oli enemmän maahanmuuttajataustaisia oppilaita, arvioivat tunnistavansa erilaisia oppimisen tuen tarpeita hyvin ja kykenevänsä tarjoamaan tukea nopeasti muuttuneissa olosuhteissa. (Oukrim-Soivio & Hietala 2016: 88.) Riippumatta ylläolevista asioista, kaikilla oppijoilla tulisi kuitenkin olla yhtäläiset mahdollisuudet tasavertaiseen koulutukseen ja tarvitsemaansa tukeen.

Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ohjauksella on keskeinen merkitys koulutuksellisissa nivelvaiheissa. Opinto-ohjauksen tavoitteena on tukea oppilasta koulutukseen, opiskeluun, elämään ja tulevaisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Ohjauksen päämääränä on tukea jokaista nuorta tekemään itselleen parhaiten soveltuvia ratkaisuja koulutuksen suhteen. (Hermanoff 2016: 104.) Koulu voi edistää oppilaiden yhdenvertaisuutta merkittävästi. Toimiva koulu takaa samanlaisia mahdollisuuksia kaikille: myös niille, joilla on muuten vaikeammat lähtökohdat esimerkiksi kieliongelmiensa vuoksi. (Säävälä 2012a: 5.)

Koulumaailma on merkittävä ympäristö lasten ja nuorten elämässä. Se, miten yhteiskunta koulun kautta vaikuttaa lapsiin ja nuoriin on yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta

hyvin oleellista. Hermanoff (2016) kiteyttää ajatuksen seuraavasti: Ihmisten mahdollisuudet toteuttaa omia kykyjään ja toimintavalmiuksiaan ovat riippuvaisia heille luoduista ja tarjotuista sosiaalisista olosuhteista. Ympäristö siis ehdollistaa ja mahdollistaa ihmisen toimintaa. Hyvä elämä tulisi saavuttaa niissä olosuhteissa ja siinä yhteisössä, jossa ihminen elää. Tämä tekee niistä tavoista, joilla yhteiskunta tukee, mahdollistaa, vaikuttaa tai rajoittaa ihmisen toimintamahdollisuuksia, merkittäviä. (Hermanoff 2016: 44 – 45.)

7.1 Oppilashuolto ja oppilaanohjaus

Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaiden tasapainoisen kasvun ja kehityksen edistämistä sekä hyvän oppimisen edellytysten luomista. Oppilashuoltotyö kattaa oppilaiden fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin ja vastuu siitä kuuluu koulun kaikille aikuisille. Oppilashuoltotyöhön kuuluvat sekä koulun yhteisöllisen hyvinvoinnin edistäminen että oppilaan yksilöllinen oppilashuolto (Vismanen 2011: 11.) Oppilashuollon henkilöstöä ovat muunmuassa erityisopettajat, terveydenhoitajat, koulupsykologit, koulukuraattorit ja rehtori.

Oppilaanohjauksella tarkoitetaan peruskouluissa toteutettavaa toimintaa, jolla pyritään ohjaamaan oppilaita opiskelussa ja mm. jatko-opintoja koskevissa kysymyksissä. Opetushallitus korostaa oppilaanohjauksen tärkeyttä koulunkäynnin nivelvaiheessa, esimerkiksi oppilaan siirtyessä toiseen kouluun sekä opintoihin liittyviä valintoja tehdessä (Opetushallitus n.d.). Perheen ja koulukavereiden merkitys oppilaan koulussa viihtyvyyteen ja menestymiseen on suuri, mutta oppilashuollolla on myös merkittävä rooli.

Vismanen (2010) on tutkinut oppilashuollon haasteita, edellytyksiä ja prosesseja eri toimijoiden näkökulmasta. Tulosten mukaan Helsingissä oppilashuolto on valtakunnallisesti tarkastellen vakiintunutta ja suhteellisen hyvin resursoitua, mutta alueellisia eroja löytyy. Työn laadusta puhuttaessa merkittävimmäksi haasteeksi koettiin kiire. Myös henkilöstön vaihtuvuus koettiin kuormittavaksi ja työtä vaikeuttavaksi tekijäksi. Vastaajat toivat esiin opettajien ajan riittämättömyyden oppilashuollolliseen työhön, joka on pois opetustyöstä. Opettajien resurssien vähäisyys ratkoa sosiaalisia ongelmia luokassa koettiin suuremmaksi alueilla, joissa oli enemmän maahanmuuttajaoppilaita, kuten itä - Helsingissä. Oppilashuollolla on oma rooli oppilaiden tukijana, vaikka sen saavutettavuus tuottaa ongelmia. (Vismanen 2010: 79, 119 – 120.)

Kaikkien opettajien tehtävänä on ohjata oppilasta oppiaineiden opiskelussa, auttaa oppilasta kehittämään opiskelun ja oppimisen taitoja sekä ehkäistä ennakolta opintoihin

liittyvien ongelmien syntymistä. Ohjaus tarkoittaa myös oppilaan itseluottamuksen, persoonallisen kasvun ja kehityksen sekä osallisuuden tukemista. Oppilaanohjauksessa käsiteltäviä aiheita ovat opiskelutaidot ja koulunkäynti, itsetuntemus, jatko-opintomahdollisuudet, ammatit ja ammattialat sekä työelämä. Kaikki oppilaat saavat tarvittaessa oppilaanohjauksen tuntien lisäksi neuvontaa ja ohjausta henkilökohtaisesti tai pienryhmissä. Lisäksi oppilaita ohjataan erilaisten tiedonhankintavälineiden sekä yhteiskunnan tarjoamien neuvonta- ja ohjauspalveluiden käytössä. Perusopetuksessa erityistukea tarvitsevien oppilaiden ohjaus jatkokoulutukseen on muiden oppilaiden ohjausta yksilöllisempää. Näitä oppilaita ohjattaessaan opinto-ohjaaja tekee yhteistyötä myös eri alojen asiantuntijoiden kanssa. (Opetushallitus n.d.)

Oppilas- ja opiskeluhuollolla on tärkeä tehtävä nuorten hyvinvoinnin edistämässä ja myös hyvinvointierojen kaventamisessa. Nuoret ja aikuiset ovat erilaisessa elämänvaiheessa ja voivat siten käsittää saman palvelun tai asian hyvinkin eri tavalla. (Leskisenoja & Sandberg 2019, 161.)

7.2 Perheen rooli

Läheisten ihmisten ohjausta ja tukea ei voi korostaa liikaa nuoren aikuistumisen prosessissa. Nuoren kasvuympäristöillä on suuri merkitys hyvinvointierojen tasaajina mutta myös hyvinvointierojen lisääjinä. Nykytutkimuksen valossa huoltajilla on yhä tärkeämpi merkitys nuoruudessa. Perheen tuki on tärkeä nuoren hyvinvoinnille ja perheenjäsenet säätelevät toistensa hyvinvointia yhdessä. Perheessä kohdatut hankalat tilanteet voivat vaikuttaa nuoren psyykkiseen kehitykseen ja myöhempään kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Muutokset perheiden tilanteissa tai perhesuhteissa vaikuttavat välillisesti muun muassa nuoren kouluttautumiseen. (Leskisenoja & Sandberg 2019, 166.)

Maahanmuuttajataustaisten vanhempien tuen ja tiedon tarve on merkittävä, jotta he voivat omalta osaltaan tukea nuoriaan koulunkäynnissä sekä peruskoulun jälkeisessä nivelvaiheessa. Myös Hyvärinen ym. (2011) kirjoittaa koulujärjestelmien eroavan maittain ja tietoa tulisi tarjota aktiivisesti myös vanhemmille. Asenteet voivat olla moninaisia ja vaikuttaa eri kansallisuuksien ajattelu- ja toimintatapoihin. Myös vanhempien ja nuorten välille voi syntyä ristiriitoja. Hyvärisen ym. (2011) tutkimuksessa ristiriita syntyi tulevaisuuden opiskelun tavoitteista. Vanhemmilla oli jopa epärealistisia odotuksia lastensa mahdollisuuksista saavuttaa tietty koulutustaso tai ammatti ilman, että heillä olisi ollut resursseja auttaa itse nuorta tai ymmärtää vaadittavaa kielitaitoa (Hyvärinen ym. 2011: 654).

Vaikka kullakin perheellä on omat erityispiirteensä, voidaan myös löytää tiettyjä yhteneväisyyksiä perheiden suhtautumisessa suomalaiseen kouluun. Säävälän (2012a) tutkimuksessa yksi merkittävimmistä seikoista oli taipumus määrittää suomalaisuus uhaksi lapsilleen ja erityisesti nuorilleen. Hyvä ja turvallinen kasvu on useimmille sellaista, jota heidän omassa elämän historiassaan on tuonut oma etninen yhteisö ja tuttu elämäntapa. Suomeen asettumisen ahdistus purkautuu monella kielteisenä stereotyyppittelynä suomalaisista nuorista ja perheistä. (Säävälä 2012a: 89 – 90.)

Perhetaustalla näyttää olevan vaikutusta toisen polven maahanmuuttajien kouluttautumiseen Suomessa. Hyvärisen ja Erolan (2011) tutkimuksen tuloksien mukaan, maahanmuuttajien perhetaustalla on muuta väestöä suurempi vaikutus kouluttautumiseen. Kouluttautumisen pituus on kasvanut ja vaikka toisen polven maahanmuuttajista korkeakoulutuksen hankkii lähes yhtä suuri osa kuin muustakin väestöstä, maahanmuuttajilla suuremmalla osalla koulutus jää peruskouluasteelle. (Hyvärinen & Erola 2011: 654 – 655.)

Vanhempien sosioekonominen status näyttää vaikuttavan nuoren koulumenestykseen ja jatkokoulutusvalintoihin. Tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu perhetaustan vaikutusta nuorten toimintamahdollisuuksiin, asenteisiin ja saavutuksiin, on laajasti raportoitu yhteiskunnallisen epätasa-arvoisuuden olevan luonteeltaan ylisukupolvista. Toisin sanoen, korkeasti koulutettujen vanhempien lapset hyötyvät koulusta ja haluavat kouluttautua enemmän, kuin alemmin koulutettujen vanhempien lapset. Peltola (2014) on tutkimuksessaan haastatellut perheitä, joiden vanhempien juuret ovat muualla kuin yleisesti tunnetuissa hyvinvointivaltioissa. Haastattelujen pohjalta voi todeta ylisukupolvisen jonkinasteisen huono-osaisuuden olevan perinnöllistä. Heikompi vanhempien kouluttautuminen voi vaikuttaa siis nuorten jatko-opintoihin pyrkimiseen negatiivisesti. Toisaalta haastattelujen mukaan se ei myöskään vähennä kouluttautumisen arvostamista. (Peltola 2014: 102, 104.) Sosioekonomisen taustan merkitystä korostaa myös ruotsalainen tutkimus, jonka mukaan hyvin koulutetut vanhemmat omaavat resursseja lasten oppimisen tukemiseen ja auttamiseen. Korkeakoulutuksella katsotaan olevan suuri merkitys nuorten menestykseen työmarkkinoilla. Kantaväestön nuoriin verrattuna Bosnia ja Hertsegovinan, Chilen ja Somalian nuorilla on alhaisempi koulutustaso, joka on jossain määrin seurausta sosioekonomisen taustan erilaisuudesta. (Behtoui & Olsson 2013: 1 – 2, 5, 14 – 15.)

Hyvärisen ym. (2011) tutkimus vahvistaa aiemmissä tutkimuksissa havaittua polarisaatiokehitystä. Tämä tarkoittaa sitä, että toisen polven maahanmuuttajista suurin osa pärjää hyvin, mutta osalle syrjäytymisen riskitekijät kasautuvat entistä voimakkaammin. Se,

että havaittu negatiivinen yhteys ei selity vanhempien koulutuseroilla, viittaa siihen, että ilmiössä on kyse muista kuin perhetaustan sosioekonomisiin olosuhteisiin liittyvistä tekijöistä. Yksi ilmiö, joka voi vaikuttaa tuloksiin on analysoitavien kokema syrjintä (Hyvärinen ym. 2011: 655.) Leinosen tutkimuksessa ei nouse esiin varsinaisesti syrjintä, mutta koulukiusaaminen oppilaiden välillä (Leinonen 2013: 36).

Leinosen (2013) tutkimuksen mukaan vanhemmat toivoivat yhteistyötä kodin ja koulun välillä, mutta nuoret itse eivät kaivanneet sitä lisättävän. Nuoret pitivät positiivisena sitä, että he kokivat saavansa vaikuttaa vanhempien ja koulun välisen yhteistyön tiiviyteen. Haastattelun mukaan maahanmuuttajataustaiset oppilaat pitivät koulua mielekkäämpänä ja tärkeämpänä kuin kantaväestön oppilaat. (Leinonen 2013: 46 – 47).

8 Tasavertaisen koulun vaikutus jatko-opintoihin siirryttäessä

Opiskelijoiden väestö monimuotoistuu ja kasvattaa haastetta suomalaisessa peruskoulujärjestelmässä. Nopea kulttuurinen ja kielellinen monipuolistuminen kouluissa kannustaa koulujen henkilökuntaa selviytymään tilanteesta ja löytämään keinoja varmistaa lasten tasapuolisuus ja oppimistulokset riippumatta heidän taustoistaan. (Säävälä 2012b: 32.)

Maahanmuuttajilla tulisi siis olla yhtäläiset koulutusmahdollisuudet suomalaisten kanssa ja tasavertainen asema hakeutua jatko-opintoihin. Vuonna 2009 tehdyn ICCS-tutkimuksen mukaan suomalaiset kahdeksaluokkalaiset suhtautuivat varsin positiivisesti eri etnisten ryhmien oikeuksiin. Yli 90% oli täysin tai samaa mieltä siitä, että kaikilla etnisillä ryhmillä tulisi olla Suomessa tasavertaiset mahdollisuudet hankkia hyvä koulutus ja saada hyviä työpaikkoja. Sukupuolten välinen ero näkyi siten, että tytöt puolsivat etnisten ryhmien oikeuksia poikia voimakkaammin. Tutkimuksen nuorista 91% katsoi, että maahanmuuttajalapsilla pitäisi olla samat koulutusmahdollisuudet kuin muillakin lapsilla ja 87% oli samaa mieltä siitä, että maahanmuuttajilla pitäisi olla samat oikeudet kuin maan kaikilla muilla asukkailla. Yksi tulos osoitti kuitenkin, että 70% kahdeksaluokkalaisista kannatti maahanmuuton rajoittamista silloin, kun työpaikkoja on tarjolla niukasti. Mielenkiintoista oli, että nuorten mielipiteet maahanmuuttajien oikeuksista eivät olleet muuttuneet erityisen voimakkaasti kymmenessä vuodessa (Suoninen & Kupari & Törmäkangas 2010: 55 – 58.), vaikka maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt.

Suurin osa maahanmuuttajalapsista suoriutuu hyvin koulusta, eikä heihin kohdistu suoraan sosiaalisen syrjäytymisen riskejä, kuitenkin he muodostavat yhden suomalaisen yhteiskunnan haavoittuvista ryhmistä. Heidän tukemisekseen on tärkeää ymmärtää, miten koulujen henkilökunta näkee maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret. Yksi koulun henkilökunnan tärkeistä tehtävistä on korostaa yksilöllisyyttä. Tärkeää on myös tunnistaa maahanmuuttajavanhempien pelko siitä, että heidän lapsiaan ei kohdella tasa-arvoisesti ja rakentaa luottamusta kodin ja koulun päivittäiseen vuorovaikutukseen. Tämä luottamus on välttämätöntä tilanteissa, joissa mahdollisesti tarvitaan interventioita lapsen hyvinvoinnin lisäämiseksi. (Säävälä 2012b: 48.) Kodin ja koulun välinen luottamus ja vuorovaikutus vaikuttavat varmasti positiivisesti myös siinä vaiheessa, kun nuori käy läpi jatko-opintoihin siirtymisen prosessiaan. Tällöin koti, koulu ja itsenäistyvä nuori pystyvät tukemaan toinen toisiaan ja koulupudokkuuden uhkaan pystytään reagoimaan nopeammin.

8.1 Maahanmuuttajanuorten siirtyminen jatko-opintoihin

Peruskoulun päättyessä nuori jättää taakseen koko ikäluokalle yhteisen järjestelmän ja lähtee rakentamaan itselleen omaa koulutus- ja elämänpolkua (Hermanoff 2016: 101). Oppilaan siirtyessä perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen puhutaan nivelvaiheesta. Nivelvaiheessa oppilaan on tehtävä tulevaisuuttaan koskevia ratkaisuja. Ylipääntään siirtymä toisen asteen koulutukseen nähdään herkkänä vaiheena nuorten elämänsäkulussa (Kalalahti ym. 2017: 41).

Yläkouluvaihe nähdään erityisen haastavana lasten hyvinvointia ajatellen (Säävälä 2012a: 8). Maahanmuuttajataustaisiin nuoriin verrattuna suomalaistaustaiset selviytyvät yleisesti ottaen paremmin itse siirtymästä jatko-opintoihin ja varsinainen riski aktualisoituu vasta toisen asteen koulutukseen kiinnittymisessä (Kalalahti ym. 2017: 41). Ilmiselvää on, että nivelvaihe on huomiota vaativa jakso nuorten elämässä.

Tutkittaessa maahanmuuttajien siirtymää peruskoulusta jatko-opintoihin on korostetun tärkeää huomioida myös, se että heidän käsityksensä koulujärjestelmistä voivat poiketa huomattavasti suomalaisesta koulujärjestelmästä. Heillä voi olla hyvin poikkeavat kokemukset koulusta, eriävät käsitykset jatko-opintojen tarpeellisuudesta tai puutteelliset tiedot valintojen mahdollisuuksista.

Kalalahti ym. (2017) ovat tehneet tutkimuksen, jonka tulosten perusteella tutkimukseen osallistuneet yhdeksäsluokkalaiset nuoret ovat varsin yhtenäinen joukko. Esiin piirtyneet erot yhdistyivät parhaillaan vivahteiksi ja vihjeiksi niistä taustatekijöistä, jotka selittivät joidenkin maahanmuuttajanuorten vaikeaa kiinnittymistä koulutukseen ja työelämään. Siirtymiä koskevissa vaikeuksissa on varmasti osittain kyse perhetaustaan liittyvistä resursseista, mutta myös yksilöllisistä odotuksista ja valmiuksista. Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutusvalinnat tapahtuvat kokonaisuudessaan monimutkaisemmissa odotusten, kokemusten ja asenteiden yhdistelmissä kuin suomalaistaustaisten nuorten. (Kalalahti ym. 2017: 42.)

Kalalahden ym. (2017) tutkimuksen analyysi vahvisti aiempien tutkimusten havaintoja niin maahanmuuttaja- kuin suomalaistaustaisten nuorten pääpiirteittäin yhtäläisestä hakeutumisesta niin lukioon kuin ammattikouluun jos heidän perhetaustansa otetaan huomioon. Lukiovalintaa ennakoiti erityisesti vanhempien korkea koulutustaso. Eroavaisuutta oli enemmän sukupuolella kuin kansalaisuustasoilla: tytöt hakeutuivat molemmissa

ryhmissä enemmän lukioon ja pojat ammattikouluun. Toisen asteen valintaan vaikuttaneita tekijöitä tutkittiin myös pyytämällä nuoria arvioimaan sosiaalisen ympäristönsä vaikutuksia valintapäätökseensä. Useimmin nuoret olivat kuunnelleet valinnoissaan vanhempia ja opinto-ohjaajia. Maahanmuuttajataustaiset nuoret arvioivat kaikilta muilta osin lukuun ottamatta kavereiden vaikutusta sosiaalisen ympäristönsä vaikutuksen voimakkaammaksi. Erotuksena suomalaistaustaisiin nuoriin maahanmuuttajataustaisia nuoria yhdisti erityisesti vanhempien ja sisarusten suurempi vaikutus toisen asteen valintoihin. (Kalalahti ym. 2017: 40 – 41.)

Laaksosen (2008) Turussa tekemän tutkimuksen mukaan useimpien maahanmuuttajaoppilaiden mielestä koulutus oli hyvin tärkeää tulevaisuuden kannalta ja useimmilla yläluokkien oppilailla oli selkeä kuva siitä, mitä he halusivat tehdä perusopetuksen jälkeen. Osa epäröi vielä joidenkin vaihtoehtojen välillä ja osalla ei ollut vielä ihan selkeää kuvaa siitä, mihin koulutukseen he aikoivat pyrkiä perusopetuksen jälkeen. Maahanmuuttajaoppilaat olivat käsitelleet koulussa niin tulevaisuuden suunnitelmiaan kuin realistisia jatko-opintomahdollisuuksiaan ja työelämävaihtoehtoja. Maahanmuuttajaoppilaiden vastausten perusteella oppilaanohjaajan tuki ammatinvalinnan ohjauksessa oli heille tärkeää. (Laaksosen 2008: 148, 150.) Myös Hermanoff (2016) korostaa onnistuneen nivelvaiheen ohjauksen merkitystä nuoren kannalta mielekkäiden koulutuslavalintojen karjoittamisessa (Hermanoff 2016: 62).

Lähes kaikki maahanmuuttajaoppilaat pitivät koulutusta tärkeänä oman tulevaisuutensa kannalta ja he suunnittelivat jatko-opiskelua ammatilliselle puolelle. Myös töihin menoa ja rahan ansaitsemista pidettiin tärkeinä. Jotkut maahanmuuttajaoppilaista halusivat seurata ammatin valinnassaan isäänsä tai veljeään. Koulun jälkeisestä ajasta osalla oli selkeät suunnitelmat ja osa ei pohtinut niitä vielä ollenkaan. Vaikka osalla oppilaista oli mielessä, olosuhteiden niin salliessa, palata takaisin omaan maahansa, suurin osa maahanmuuttajista aikoi jäädä Suomeen. (Laaksosen 2008: 168.)

8.2 Koulupudokkuus

Nuorten elämässä erilaiset siirtymä- ja nivelvaiheet ovat mullistavia ja mahdollistavat valitettavan helposti myös putoamisen koulujärjestelmän ulkopuolelle. Erityisen ratkaiseva vaihe on oppivelvollisuuden jälkeinen siirtyminen toisen asteen lukio- tai ammatillisiin opintoihin (Tämä elämä -hanke suunnitelma 2017: 3.) Koulupudokkuudesta puhutaan, kun nuori ei onnistu siirtymään onnistuneesti peruskoulusta jatkokoulutukseen. Toisen asteen opintoihin hakeutumattomuuden tai opintojen keskeyttämisen riskinä on, että

nuori joutuu työmarkkinoiden ulkopuolelle sekä se, että hän lopulta päätyy myös laajemmin yhteiskunnan instituutioiden ja palveluiden ulkopuolelle (Tämä elämä -hankesuunnitelma 2017: 4).

Hyvärinen (2011) pohti tutkimuksessaan tulevaisuuden mahdollisia ongelmia, kun tulevat suuret maahanmuuttajanuorten ikäluokat siirtyvät työmarkkinoille. Jos mittarina käytetään koulutusta, voi toisen polven maahanmuuttajanuoret olla heikommassa asemassa tulevaisuudessa tasa-arvon mahdollisuuksia mitatessa (Hyvärinen ym. 2011: 655). Maahanmuuttajanuorten keskimääräistä suurempi riski jäädä ilman toisen asteen tutkintoa sisältää ainakin kahdenlaisia riskitekijöitä: heistä osa jää yhteishaussa vaille toisen asteen opiskelupaikkaa tai he keskeyttävät opintonsa (Kalalahti ym. 2017: 34). Keskeytetyt koulupolut näyttäytyvät kielteisinä ja koulutuspolkujen keskeytymiset ovat johtaneet nuorten ajautumiseen koulutusjärjestelmän ulkopuolelle. Tämä todettiin Hermanoffin (2016) perusopetuksen jälkeisiä jatko-opintopolkuja kartoittavassa tutkimuksessa. Tutkimuksen tulosten mukaan keskeytyneet koulutuspolut johtuivat sekä yksilöettä rakennetason tekijöistä. Yksilötasolla viitataan esimerkiksi oppimisvaikeuksiin, opiskelijan epärealistisiin tai epäselviin ammattisuunnitelmiin tai opintoihin asetettuihin odotuksiin sekä terveyteen ja hyvinvointiin liittyviin tekijöihin. Rakennetason tekijöillä viitataan oppilaitoksen riittämättömiin tukipalveluihin, koulutuksen riittämättömyyteen vastata yksilöllisiin tarpeisiin sekä riittämättömään koulutustarjontaan. (Hermanoff 2016: 154.) Vaikka tässä tutkimuksessa kyseessä ei ollut maahanmuuttajat, näkisimme samojen yksilö- ja rakennetason tekijöiden vaikuttavan myös heidän kohdallaan.

Torontossa Kanadassa tehdyssä tutkimuksessa 13-15 -vuotiaiden nuorten koulupudokkuutta pystyttiin ennustamaan merkittävästi heidän alkuperäalueensa ja nykyisen asuinalueensa perusteella. Esimerkiksi Karibialta tulleiden oppilaiden havaittiin olevan todennäköisimmi koulupudokkaita kuin Itä-Aasiasta tulleiden. Nykyisen asuinalueen köyhyys lisäsi myös riskiä keskeyttää koulu. Asuinalueen vaikutus pysyi tilastollisesti merkittävänä, vaikka alkuperäisalue ja muita yksittäisiä tekijöitä huomioitiin. Tällaisilla havainnoilla tulisi olla tärkeitä poliittisia vaikutuksia, jotka edellyttävät poliittisten päättäjien huomiota kaikilla hallinnon tasoilla. Ne tarjoavat myös huomioita sellaisten strategioiden laadittamiseen, joilla voitaisiin pyrkiä pienentämään eroja eri alkuperämaista tulevien maahanmuuttajaryhmien keskuudessa. (Anisef ym. 2008: 20 – 21.)

Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa selvitettiin, miten nuoret, jotka eivät opiskele tai työskentele, kokevat elämän kokemuksiinsa suhteessa terveyteen ja hyvinvointiin. Tutkimuk-

sen nuoret kuvasivat tulevaisuuttaan ristiriitaisesti. Jotkut olivat huolissaan ja jopa toivottomia, toiset taas tunsivat toivoa tai ajattelivat että tulevaisuus on jotain, jonka vuoksi taistella. Vaikka tunteet olivat ristiriitaisia, nuorille oli selvää, että koulun päättäminen ja työn tekeminen olivat tärkeitä. Koulutuksen ja työllisyyden ajattelu herätti heitä pohtimaan myös heidän kykyjään selviytyä. Kaikki eivät halunneet opiskella, mikä aiheutti toivottomuuden tunteita, koska koulutus nähtiin ainoana työllistymiskeinona. Tämänkin tutkimuksen nuoret korostivat tärkeäksi kuulumista toisten joukkoon erilaisissa verkostoissa ja erilaisissa yhteyksissä. Hyvänolon tunnetta tuottavat aktiviteetit tarkoittivat heille jotain mielekästä tekemistä joka päivä, mikä antoi heille tarkoituksen tunteen. Nuoret toivat esille myös kokemuksia syrjinnästä, syrjinnän pelosta, luottamuksen puutteesta toisiin ja sosiaalisen tuen puuttumisesta. Nämä kokemukset osoittavat puutteita osallisuudessa, joka on tärkeää huomioida, koska osallisuus on korkealle arvostettua nyky-yhteiskunnassa. (Lögdberg & Nilsson & Kostenius 2018.)

Myös toisessa Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa maahanmuuttajat näkevät koulutuksen helpottavan yksilön integroitumista yhteiskuntaan ja edelleen parantavan yhteiskuntaan osallistumista ja ymmärrystä yhteiskunnan toiminnasta. He uskoivat, että niin koulutus, työ kuin sosiaalinen verkostoituminen vaikuttavat myönteisesti integraatioon. Eri-tyisen tärkeänä he pitivät kielen osaamista, mutta myös sosiaalinen verkosto nähtiin hyvin tärkeänä. Onnistunut integraatio kuvataan vuorovaikutukseksi maahanmuuttajien ja valtaväestön kanssa. Integraation tärkeänä osana nähtiin se, että voi olla osa yhteiskuntaa ja rakentaa sitä muiden ihmisten kanssa. Tutkimukseen osallistuneet korostavat sosiaalisten yhteyksien rikastuttavan ihmisiä ja poistavat ennakkoluuloja. Oleellista on, että kaikki voivat oppia toisiltaan. (Agovic & Bardag 2011: 42, 47 – 49.)

9 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyömme alkoi ideatasolla syksyllä 2018. Varsinainen toteutus alkoi tutkimuslupien hankkimisella joulukuusta tammikuusta 2018-2019. Alustavan suunnitelman mukaan hankkeen oli määrä hakea kaikki tarvittavat luvat yhdessä samalla kertaa, mutta suunnitelmien muututtua, haimme luvat itse hankkeeseen osallistuvien koulujen rehtoreilta ja kaupungeilta. Hanke hoiti lupa-asiat, jotka liittyivät nuorten osallistumiseen työpajoihin, vanhempien kanssa. Tammikuun 2019 aikana teimme kysely- ja havainnointilomakkeet valmiiksi ja osallistuimme hankkeen seitsemän päivän kestoiseen koulutusjaksoon. Koulutusjakson aikana suunnitelimme omien työpariemme kanssa työpajojen sisällön ja toteutuksen. Jakson jälkeen pidimme tammi-helmikuussa neljänä päivänä koululaistyöpäjä, joiden yhteydessä suoritimme tiedonkeruun opinnäytetyötämme varten. Opinnäytetyöstä muodostuvat kustannukset ovat pääosin olleet materiaalikuluja, joista olemme vastanneet pääosin itse.

Opinnäytetyöstä saatava tieto kerättiin Tämä elämä -hankkeen käyttöön ja hyödyksi. Maahanmuuttajataustaisten nuorten määrä peruskouluissa lisääntyy koko ajan ja heidän kouluun kiinnittymisellään on merkittäviä vaikutuksia tulevaisuudessa niin heidän oman tulevaisuutensa kannalta kuin kansallisella tasollakin. Maahanmuuttajien näkökulmaa ei ole vielä kartoitettu Tämä elämä -hankkeessa, jonka takia aihe on hyvin mielenkiintoinen. Jatkossa hanke voi kehittää toimintamenetelmiään saatujen tulosten perusteella. Menetelmiä voidaan ottaa käyttöön tulevaisuudessa myös kouluissa, jotka eivät osallistu hankkeeseen, mm. opinto-ohjaajien ohjauksella. Yhteiskunnallisella tasolla osallisuus on erittäin ajankohtainen ilmiö ja maahanmuuttajien osallisuuden lisääminen on hyvin tarpeellista mm. ikääntyvän väestön ja lisääntyvän työvoimapulan kannalta.

Tutkimusaineisto kerättiin hankkeen työpajoihin osallistuneilta nuorilta helmikuussa 2019. Aineisto kerättiin kouluilla, nimettöminä ja ilman tunnistetietoja. Taustatiedoista oleellinen kysytty tieto oli kotona puhuttu kieli. Haastattelulomakkeet jakaneet opettajat olivat avainasemassa, koska heillä oli tiedossaan nuorten taustat, jolloin he osasivat ohjeen mukaan jakaa oikean, logolla koodatun lomakkeen kantasuomalaiselle nuorelle sekä ensimmäisenpolven tai toisenpolven maahanmuuttajanuorelle. Nuoret eivät itse tienneet, että he vastasivat koodattuun lomakkeeseen, mutta tässä eettisyys on huomioitu sekä varmistettu se, että anonyymiys oppilaiden kohdalla täyttyy.

Kysyimme myös vastaajien sukupuolta, mutta lopullisessa analysoinnissa emme käyttäneet sitä muuten kuin kuvaamaan vastaajaryhmiä kokonaisuutena. Aineiston analysoinnissa on ollut tärkeää, että vastaajia ei voi tunnistaa vastauksista, jonka takia tunniste-tietojen käyttö on tarkoin harkittu. Huolehdimme raportoinnissa, että kaikkien oppilaiden anonyymius säilyy eikä koulujen ja maahanmuuttajataustaisten oppilaiden lukumäärää tulla erottelemaan toisistaan. Myöskään eri kielitaustaisia nuoria ei ole eroteltu toisistaan. Tämä on tärkeää, koska maahanmuuttajataustaisten oppilaiden lukumäärä eri kouluissa vaihteli. Nämä seikat toivottavasti lisäsivät nuorten luottamusta vastata kyselylomakkeeseen.

Tutkimusaineistoa on säilytetty huolellisesti niin, etteivät ulkopuoliset ole päässeet siihen käsiksi eli se on ollut vain meidän käytössämme. Tutkimusaineisto on kirjattu kyselylomakkeilta meille omaksi aineistoksi, jonka jälkeen alkuperäiset lomakkeet on hävitetty asianmukaisesti.

9.1 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymykseksi olemme määritelleet: millaisia kokemuksia maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on osallisuudesta ja kouluun kiinnittymisestä? Millaisia osallisuuden kokemuksia nuoret saivat Tämä elämä -hankkeessa? Kokevatko nuoret löytäneen osallisuuden kautta vahvuuksia, jotka vaikuttavat päätöksiin siirryttäessä toisen asteen opintoihin?

Opinnäytetyössä tuomme esille maahanmuuttajanuorten osallisuuden kokemuksia koulusta ja hankkeeseen kuuluvista työpajoista. Tuottamamme tieto antaa hankkeelle uusia näkökulmia heidän toimintansa ja käytäntöjen kehittämiseksi. Lisäksi hankkeella on mahdollisuus viedä tietoa eteenpäin kouluihin, joiden kanssa he ovat yhteistyössä. Valmis opinnäytetyö toimitetaan myös Helsingin ja Vantaan kaupungeille, jolloin he voivat saada siitä kokemustietoa koulujen käyttöön.

Koemme tärkeäksi, että opinnäytetyömme lähestyy maahanmuuttajuutta sekä neutraalilta, että positiiviselta kannalta. Yhteiskunta monimuotoistuu, maahanmuuttajataustaisten asukkaiden määrä kasvaa ja maahanmuuttajanuoret kasvavat lisääntyvissä määrin työelämäänsä. Nykyajan painotus aktiivisuudesta ja jokaisen omasta vastuullisuudesta lisää syrjäytymisen ehkäisyn tärkeyttä vaikuttamalla muun muassa koulupudokkuuteen.

Laajemmassa katsannossa meistä on äärimmäisen kiinnostavaa, millaisilla yhteiskunnallisilla rakenteilla tuetaan monikulttuurisuutta ja miten yhteiskunta voi nähdä ja hyödyntää ne mahdollisuudet, joita monikulttuurisuus tuo mukanaan.

9.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu osallisuudesta, kouluun kiinnittymisestä ja niiden tukemisesta nuorten, eritoten maahanmuuttajanuorten koulunkäynnissä. Lisäksi viitekehukseen kuuluu positiivinen pedagogiikka. Teorian ja siitä nousevien käsitteiden ja oletusten lisäksi oleellisia ovat hankkeen toimintojen päämäärät. Tämä elämä-hanke luo kontekstin opinnäytetyöhömme, jonka vuoksi myös hankkeen tavoitteet ovat oleellisia opinnäytetyömme kannalta. Hankkeen päämäärinä on: (1) parantaa siirtymävaihetta ja koulutuksellista tasa-arvoa tukevia palveluita ja ohjausta, (2) edistää maahanmuuttajien ja koulupudokkaiden koulutukseen osallistumista sekä (3) edistää hyvän elämän valintojen tekemistä siirryttäessä toisen asteen koulutukseen (Tämä elämä-hankesuunnitelma 2017: 2).

Valitsimme menetelmäksi lomakekyselyn, jotta saamme mahdollisimman laajan aineiston. Harkitsimme myös maahanmuuttajataustaisten nuorten haastattelemista, mutta aineiston laajuuden kannalta päädyimme lomakekyselyyn. Kysyimme myös ohjaajien ja hanketyöntekijöiden havaintoja nuorten osallisuudesta työpajoissa, koska nuorilta saatavat tiedot voivat olla hyvin niukkoja. Halusimme myös saada aineistoomme erilaista näkökantaa ottamalla mukaan työpajaohjaajien ja hanketyöntekijöiden havainnot.

Opinnäytetyössämme on piirteitä toimintatutkimuksesta siltä osin, että toimimme itse aktiivisina osallistujina hankkeessa: niin työpajojen suunnittelussa, kun ohjaamisessakin. Osallistuvassa havainnoinnissa havainnoimme sitä, miten nuorten osallisuus toteutui hankkeessa: pääsivätkö kaikki nuoret osallistumaan tasapuolisesti sekä mukaan toimintaan ja miten nuoret kiinnittyivät ryhmään ja sen aktiviteetteihin. Havainnoimme myös, miten yhteinen työskentely toimi, miten muut reagoivat toistensa aloitteisiin ja millainen ilmapiiri pajoissa oli. Kirjasimme havainnot mahdollisimman tarkasti ylös lomakkeeseen, jotta pystyimme havainnoimaan ryhmiä mahdollisimman samalla tavalla.

9.3 Kyselyhaastattelujen ja havainnoinnin toteutus

Määrittelimme tutkimusstrategiaksi lähestyä oppilaiden osallisuutta ja kouluun kiinnittymistä kahdesta suunnasta: niin oppilaiden itsensä kuin koululaistyöpaja ohjaajien sekä hanketyöntekijöiden kokemuksista käsin. Halusimme selvittää eroavatko maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kokemukset kantasuomalaisten kokemuksista, joten kysyimme kaikkien pajoihin osallistuneiden nuorten kokemuksia. Koska tarkoituksena oli saada mahdollisimman kattava aineisto, päädyimme lomakekyselyyn. Aluksi pohdimme myös mahdollisuutta, että kaikissa työpajoissa olisi kysytty samoja kysymyksiä nuorilta esimerkiksi Kahoot -kyselyllä, mutta pajojen sisällöllisen ja toteutuksellisen erilaisuuden ja ohjaajien suunnitteluvapauden takia se ei ollut toimiva vaihtoehto. Kahoot -kysely olisi linkittynyt hyvin mobiilipeliin, mutta arvioimme saavamme kattavimman aineiston kouluissa jaettavilla kyselylomakkeilla. Suunnittelimme ja muokkasimme lomakkeita tammi-kuussa 2019 samalla kun osallistuimme pajaohjaajille pidettäviin koulutuksiin. Kysymällä ohjaajien ja hanketyöntekijöiden kokemuksia nuorten osallisuudesta työpajoissa, halusimme saada aineistoomme erilaisia näkökulmia ja laajentaa aineistoamme, koska enakoimme nuorilta saatavien tietojen mahdollista niukkuutta.

Koululaistyöpajoihin osallistui nuoria neljästä eri koulusta pääkaupunkiseudulta. Koulut sijaittivat Helsingissä, Vantaalla ja Tuusulassa. Alkuperäisen tiedon mukaan pajoihin osallistuvia oppilaita piti olla noin 82 henkeä. Koululaistyöpajat toteutettiin neljänä päivänä tammi-helmikuussa 2019 Metropolian tiloissa. Oppilaiden lomakkeet toimitettiin kouluille viimeisen työpajan yhteydessä ja opettajia ja opinto-ohjaajia ohjeistettiin saatekirjeessä täyttämään lomakkeet oppilaiden kanssa lähipäivinä työpajojen jälkeen, jolloin muistissa olisivat tuoreet kokemukset. Vastaukset tulivat suljetuissa palautekuorissa Metropolian yksikköön hankkeen projektipäällikön kautta meille.

Oppilaiden kyselylomakkeen (katso: liite 1) pyrimme rakentamaan mahdollisimman selkeäksi ja loogisesti eteneväksi. Kävimme lomaketta ensin läpi opinnäytetyön ohjausryhmän kanssa ja teimme sen pohjalta muutoksia lomakkeeseen. Pohdimme mm. sitä ovatko sanavalinnat nuorten maailmaan sopivia ja ymmärrettäviä. Kyselylomakkeen selkeyden parantamiseksi saman kategorian kysymykset ovat lähekkäin.

Havainnointiaineisto eli hanketyöntekijöiltä ja ohjaajilta kerätyt kokemukset koottiin ensimmäisen ja viimeisen koululaistyöpajan jälkeen yhteisessä reflektio-tilaisuudessa. Har-

kitsimme myös havaintojen keruuta jokaisen paja kerran jälkeen, mutta koimme vastaus-ten kannalta mielenkiintoisemmaksi ja oleellisemmaksi verrata ensimmäisen ja viimeisen pajakerran jälkeisiä havainnoiteja. Ennen pajojen alkamista ja havainnointia, kävimme lomakkeet yhdessä havainnoitsijoiden kanssa läpi, jotta he pystyivät orientoitumaan teemoihin, joita toivoimme heidän havainnoivan. Hanketyöntekijöiden ja ohjaajien havainnointilomakkeet kerättiin pajoittain, koska kaikki työpajat olivat sisällöltään erilaisia. Tällöin pystyimme aineiston analysointivaiheessa yhdistää eri pajoja koskevat kokemukset toisiinsa. Oppilaiden aineistot eivät yhdisty mihinkään tiettyihin pajiin.

Havainnointilomakkeen (katso liite 3) täyttivät sekä pajaohjaajat että hanketyöntekijät. Pajaohjaajat olivat osallistuvassa ja aktiivisessa roolissa havainnoimassa. Tällöin tutkija vaikuttaa omalla läsnäolollaan tutkimuskohteeseen ja tutkittavaan ilmiöön. Hanketyöntekijät toimivat tarkkailevina havainnoitsijoina. Tällöin he ovat sisällä tutkimuskohteessa, mutta ulkopuolisina. Tarkkailevan havainnoijan rooli on ensisijaisesti tutkijan rooli tutkimuskohteessa. Tutkijan roolin näkökulmasta tämä havainnointitapa on toimiva, kun tutkijan ja tutkimuskohteen aktiivinen vuorovaikutus ei ole merkittävää tutkimuksen tiedonhankinnalle. (Vilka 2006: 67.)

Osallistuva havainnointi on luonnollisestikin subjektiivista toimintaa. Se voi olla hyvinkin valikoivaa: ennako-odotukset suuntaavat havainnointia muiden asioiden jäädessä huomaamatta. Havaintoja tehdään tunnetuista, käsitteellisistä asioista. Havainnoitsijat vaikuttavat myös itse havainnoitavaan ilmiöön ja sen toimintaan havainnoinnin aikana. Havainnoitsija havainnoi valikoivasti ja kaikkea ei ehkä huomata, eikä edes nähdä. Havainnoitsijalla ei välttämättä ole kykyä todeta kaikkea relevanttia havainnoitavasta ilmiöstä, vaan häneltä jää huomaamatta merkityksellisiä seikkoja. (Eskola & Suoranta 2008: 102). Havainnoinnista saatavan aineiston monipuolisuuden ja kattavuuden varmistamiseksi pyysimme havainnoiteja kaikilta työpajojen pitäjiltä, mutta myös hanketyöntekijöiltä, jotka seurasivat pajoja enemmän ulkopuolisten roolissa.

Roolimme työpajoissa oli ennalta määrätty hankkeen taholta, joten emme voineet vaikuttaa tähän. Toimimme siis osallistuvina havainnoitsijoina ja tällöin läsnäolomme vaikutti tutkimuskohteeseen ja tutkittavaan ilmiöön. Pajoja oli yhteensä viisi ja olimme ohjaamassa molemmat omissa työpajoissamme. Havainnointilomakkeen täyttäneet henkilöt ovat eri alojen edustajia (musiikki-, opetus- ja sosiaali- ja terveysala) ja he havainnoivat ryhmiä omien lähtökohtien ja tulkintojen kautta.

Havainnointilomake ohjaajille ja hanketyöntekijöille on rakennettu osallisuuden teorian pohjalta. Maahanmuuttajataustaisten nuorten osallisuuteen liittyvät kysymykset rajasimme vain yhteen, koska tulkinta maahanmuuttajataustasta ei ole yksiselitteinen. Havainnointilomakkeen rakensimme mahdollisimman selkeäksi ja loogisesti eteneväksi. Ohjaajat eivät saaneet etukäteen tietoa nuorten taustoista, koska ryhmät jaettiin vasta ensimmäisenä pajapäivänä oppilaiden saavuttua. Kaikkien oppilaiden kohdalla nimi ja ulkonäkö ei vielä määritä maahanmuuttajataustaa. Maahanmuuttajataustaisuus oli siis havainnoitsijoiden oman tulkinnan varassa. Keskustelimme asiasta käydessämme lomaketta läpi havainnoitsijoiden kanssa ennen työpajoja. Lisäksi toivoimme omiin pajoihimme maahanmuuttajataustaisia oppilaita, jotta pääsemme havainnoimaan heidän osallisuuttaan eikä meidän kokemuksemme jäisi liian vähäisiksi. Emme tiedä kuinka paljon tämä on lopulta vaikuttanut oppilasjakoihin pajoissa kaikkien koulujen kohdalla.

9.4 Aineiston analysointi

Sisällönanalyysinä käytämme teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Olemme luoneet osallisuuden ilmiöstä valmiin teoriapohjan, joka kulkee aineiston rinnalla (Tuomi & Sarajärvi 2009: 117). Tutkimuskysymykset nousevat teoriapohjasta ja ohjaavat aineiston analyysiä. Aineiston analysointi alkoi jo sen keruuvaiheessa, koska kyseessä on laadullinen aineisto ja käytimme osallistuvaa havainnointia. Osallistuvuus on keskeistä suurelle osalle kvalitatiivista tutkimusta (Eskola & Suoranta 2008: 16). Olimme purkaneet tutkimuskysymyksemme pienemmiksi konkreettisiksi kysymyksiksi, joihin pystyttiin vastaamaan tutkimuksellisin menetelmin ja joihin vastaamisesta saatiin mitattavia ja todennettavia tuloksia. Tietojen käsittelyssä kaksi keskeistä käsitettä ovat luottamuksellisuus ja anonymiteetti. Näistä tulee huolehtia myös tietoja julkistettaessa. (Eskola & Suoranta 2008: 57 – 58.)

Analysointi jakaantuu kolmeen vaiheeseen: pelkistämiseen, ryhmittelyyn ja abstrahointiin eli teoreettisten käsitteiden luontiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 108.) Aineiston pelkistämävaiheessa olemme pilkkoneet kysymykset osiin ja niitä ohjaa tutkimuskysymykset. Osallisuuden käsite ja Tämä elämä -hankkeen tavoitteet ovat vaikuttaneet tutkimuskysymysten luomiseen.

9.4.1 Kyselylomakkeiden analysointi

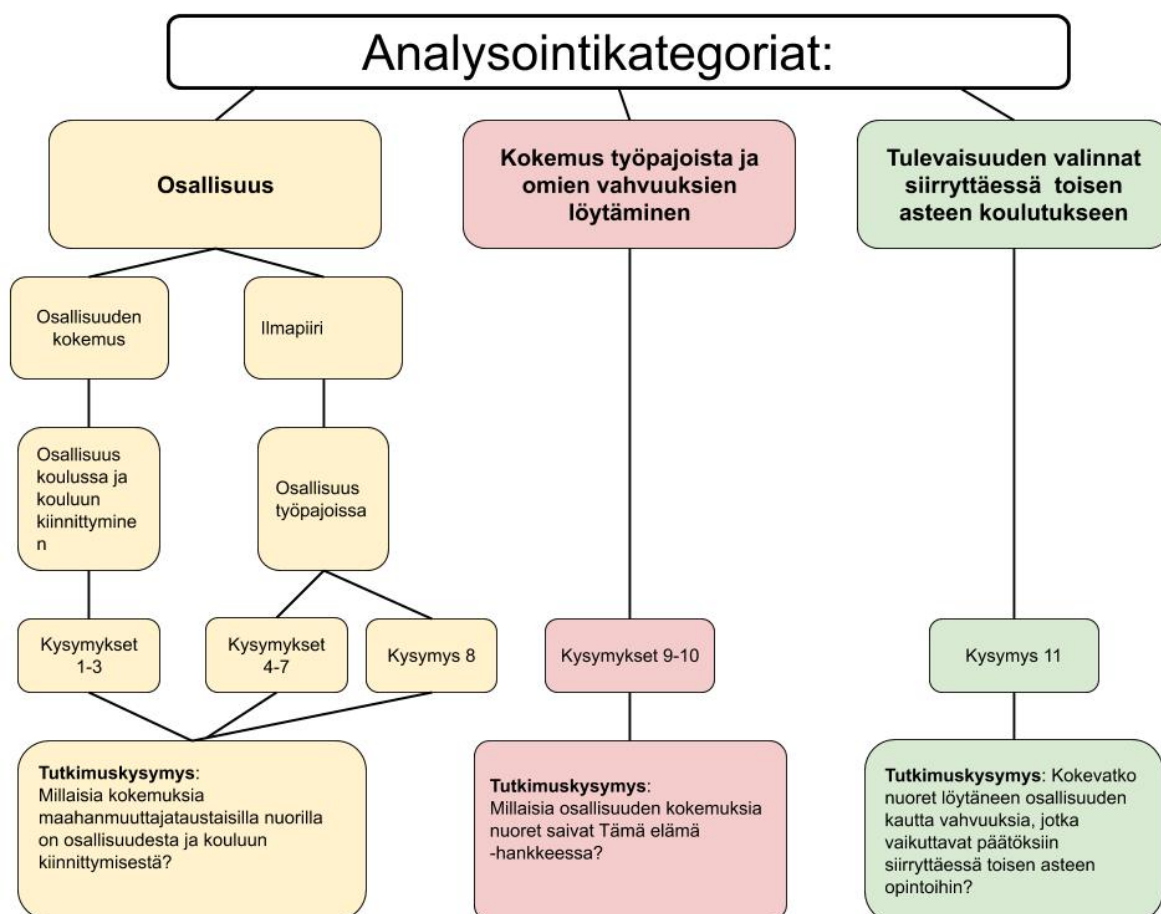
Haastattelurunko on luotu teorian ja hankkeen tavoitteiden pohjalta. Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys rakentuu kouluun kiinnittymisestä (kysymykset 1-3), osallisuudesta (kysymykset 4-11) ja niiden tukemisesta nuorten, eritoten maahanmuuttajanuorten koulunkäynnissä. Näiden lisäksi oleellisia ovat hankkeen toimintojen tavoitteet, joista olemme nostaneet meidän opinnäytetyöhömmä keskeisiksi maahanmuuttajien koulutukseen osallistumisen edistämisen sekä hyvän elämän valintojen tekemisen siirryttäessä toisen asteen koulutukseen (ks. kuvio 1).

Nuorilta kerätyn aineiston analysointi jakautui seuraaviin kolmeen kysymys- ja analysointi kategoriaan:

1. **Osallisuus** (jaettu kahteen kategoriaan:
osallisuuden kokemus:
 -osallisuuden kokemus koulussa ja kouluun kiinnittyminen (kysymykset 1-3)
 -osallisuuden kokemus hankkeessa (kysymykset 4-7) ja
pajojen ilmapiiri (kysymys 8).
2. **Kokemus työpajoista ja omien vahvuuksien löytäminen** (kysymykset 9-10), jotka liittyvät hankkeen tavoitteisiin edistää elämän hyvissä valinnoissa.
3. **Tulevaisuuden valinnat siirryttäessä toisen asteen koulutukseen** (kysymys 11)

Näiden perusteella vastaamme tutkimuskysymyksiimme, jotka ovat:

- Millaisia kokemuksia maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on osallisuudesta ja kouluun kiinnittymisestä koulussa? (kysymykset 1-3)
- Millaisia osallisuuden kokemuksia nuoret saivat Tämä elämä -hankkeessa? (kysymykset 4-8)
- Kokevatko nuoret löytäneensä osallisuuden kautta vahvuuksia, jotka vaikuttavat päätöksiin siirryttäessä toisen asteen opintoihin? (kysymykset 9-11)

Kuvio 1: analysointikategoriat

Aineistomme analysointi jakautui yllämainittuihin kolmeen kategoriaan. Aluksi kirjaimme kaikki vastaukset kysymyksittäin, joiden pohjalta nostamme vastauksista löytyvät kategoriat. Lähdimme siis liikkeelle sekä teoriasta, että siitä, mitä aineistosta löytyi. Prosessin lomassa pohdimme sitä, onko aineistossa puuttuvia asioita eli jotain mitä odotimme teorian pohjalta ja mahdollisia syitä poikkeamiin. Pohdimme myös, vaikuttiko esimerkiksi kysymysten asettelu joihinkin vastauksiin ja miten.

9.4.2 Havainnointilomakkeiden analysointi

Oppilaiden kyselyiden lisäksi, kysyimme ohjaajien ja hanketyöntekijöiden kokemuksia nuorten osallisuudesta työpajoissa. Halusimme siten saada aineistoomme täydentävää näkökantaa, koska nuorilta saatavat tiedot voivat olla hyvin niukkoja.

Analyttiset kategoriat havainnointilomakkeen analysointiin ovat:

- nuorten osallisuuden ilmentyminen työpajoissa (kysymykset 1-2),
- maahanmuuttajataustaisten nuorten osallisuus (kysymykset 3a-b),
- työskentelyyn/toimintaan sitoutuminen (kysymykset 4-5) ja
- ilmapiiri (kysymys 6)

Havainnointilomakkeiden analysointi jakautui yllämainittujen neljän kategorian mukaan. Kirjasimme kaikki vastaukset kysymyksittäin, joiden pohjalta nostimme vastauksista löytyvät kategoriat. Lähdimme liikkeelle siitä, mitä aineistosta löytyy.

10 Tulokset

Alustavan tiedon mukaan pajoihin osallistui 82 nuorta, joista 26 olisi ollut maahanmuuttajataustaisia. Vastauksia saimme nuorilta 55 kappaletta, joista maahanmuuttajataustaisia oli 23. Kokonaisvastausprosentiksi tuli siis 67% ja maahanmuuttajataustaisten vastausprosentiksi 88%. Vastausprosentit eivät kuitenkaan välttämättä ole tarkkoja, koska meillä ei ole tietoa siitä nuorten määrästä, joita pajoihin osallistui ja osallistujien määrä on vaihdellut pajapäivittäin. Vastanneista maahanmuuttajataustaisista 11 oli ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajia ja 12 toisen sukupolven maahanmuuttajia. Maahanmuuttajataustaiset jakautuivat seuraaviin kieliin: venäjä, somali, arabia, viro, espanja, bangladesh, ukraina, puola, vietnam, albania, kurdi, dari ja suomi.

Vastanneista nuorista tyttöjä oli 42% (23) ja poikia 58% (32). Vastanneista maahanmuuttajataustaisista nuorista tyttöjä oli 57% (13) ja poikia oli 43% (10). Tuloksissa emme analysoi sukupuolten vaikutuksia vastauksiin, koska opinnäytetyön näkökulma painottuu maahanmuuttajataustaan. Lisäksi aineistomme koon vuoksi emme koe sukupuolen eriyttämistä tulosten kannalta oleelliseksi.

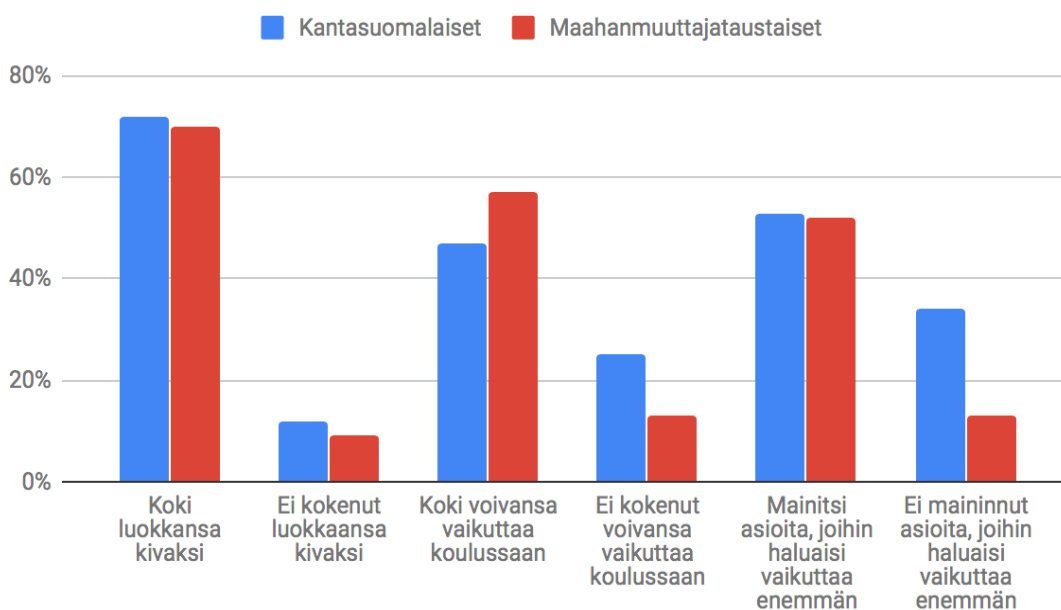
Vastausprosentit vaihtelivat koulujen kohdalla suuresti, siten että kahdessa koulussa suurin osa (siitä tiedosta, joka meillä oli osallistujista ennen pajoja) oli vastannut lomakkeisiin ja kahdessa koulussa vain hieman yli puolet tai selvästi alle puolet oli vastannut. Vastausten analysoinnissa emme erottele kouluja toisistaan emmekä vertaa niitä keskenään. Maahanmuuttajataustaisten nuorten vastauksia vertailemme ainoastaan kansuomalaisten nuorten vastauksiin, jolloin maahanmuuttajataustaisia käsitellään yhtenä joukkona.

Havainnointilomakkeen koululaistyöpajojen ohjaajille ja hanketyöntekijöille täytti yhteensä 16 vastaajaa. Heistä 10 oli työpajojen ohjaajia ja kuusi hanketyöntekijöitä. Työpajoja oli yhteensä viisi, joten jokaisessa työpajassa havainnoi yksi hanketyöntekijä, lukuun ottamatta yhtä työpajaa, jossa hanketyöntekijöitä oli kaksi. Yhtä työpajaa lukuun ottamatta kaikissa työpajoissa oli kaksi ohjaajaa, joista jokainen vastasi myös havainnointilomakkeisiimme. Yhdessä työpajassa ohjaajia oli kahden sijaan kolme. Ohjaajat olivat sosiaalialan, musiikkipedagogiikan ja erityispedagogiikan opiskelijoita.

10.1 Nuorten kouluun kiinnittyminen ja osallisuus koulussa

Tulosten perusteella maahanmuuttajataustaisten ja kantasuomalaisien nuorten kokemukset siitä, miten kivaksi he kokivat luokkansa, eivät juurikaan eronneet toisistaan. Pyysimme nuoria kertomaan, missä asioissa he saavat vaikuttaa koulunsa toimintaan ja mihin asioihin he koulussa haluaisivat vaikuttaa enemmän. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat voivansa vaikuttaa koulunsa toimintaan kantasuomalaisia enemmän (ks. kuvio 2).

Nuorten kouluun kiinnittyminen ja osallisuus koulussa

Kuvio 2: nuorten kouluun kiinnittyminen ja osallisuus koulussa

Verratessa vastaajaryhmiä, maahanmuuttajataustaisista nuorista 70% (16) koki luokkansa kivaksi. "Muu" -vastausvaihtoehto kategorisoitiin 21% (5) ja luokkaansa ei kokenut kivaksi 9% (2) maahanmuuttajataustaisista nuorista. Kantasuomalaisista 72% (23) koki luokkansa kivaksi. "Muu" vastausvaihtoehto kategorisoitiin 16%:lla (5) kantasuomalaisista. Luokkaansa ei kokenut kivaksi 12% (4). Mikäli tarkastellaan koko aineistoa, luokkansa kivaksi koki 71% (39). "Muu" vastausvaihtoehto kategorisoitiin 18%:n (10) kohdalla ja luokkaansa ei kokenut kivaksi 11% (6) koko aineiston nuorista.

Tulosten mukaan nuorista hieman yli puolet eli 51% (28) koki voivansa vaikuttaa koulussaan. Nuoret kokivat voivansa vaikuttaa oppilaskunnassa (8), äänestyksissä (5), omiin

asioihin kuten välituntien viettoon (5), yhteiseen suunnitteluun ja sääntöihin liittyviin asioihin (4), tukioppilaana toimiessaan (2) ja yleiseen ja omaan hyvinvointiin vaikuttamiseen liittyviin asioihin, kuten koulun mukavuuteen, hankintoihin ja ruokaan (6). Nuorista 29% (16) ei ollut vastannut tai ei osaa sanoa mitään asiaa, johon voi vaikuttaa. Nuorista 20% (11) ei kokenut voivansa vaikuttaa mihinkään koulussaan.

Verratessa vastaajaryhmiä, maahanmuuttajataustaisista nuorista 57% (13) koki voivansa vaikuttaa koulussaan. "Muun" vastauksen oli antanut 30% (7). Maahanmuuttajataustaisista nuorista 13% (3) ei kokenut voivansa vaikuttaa koulussaan. Kantasuomalaisista nuorista 47% (15) koki voivansa vaikuttaa koulussaan. "Muun" vastauksen oli antanut 28% (9). Kantasuomalaisista nuorista 25% (8) ei kokenut voivansa vaikuttaa koulussa.

Nuorista yli puolet eli 53% (29) nimesi asioita, joihin haluaisi vaikuttaa koulussa enemmän. Nuoret halusivat vaikuttaa eniten opiskeluun liittyviin asioihin, kuten lukujärjestykseen, tunteihin ja kokeisiin (19). Lisäksi he halusivat vaikuttaa käytännön asioihin kuten ruokaan, välitunteihin ja siisteyteen (8). Muutaman kerran mainittiin rasismiin ja kiusaamiseen vaikuttaminen (2). Lisäksi yksittäisiä mainintoja keräsivät työrauha, säännöt, retket, luokkien numerointi ja oppiminen auttamalla köyhiä. Nuorista 22%:n (12) vastaus kategorisoitiin "muu" -kategoriaan, johon kuuluivat myös ne, jotka eivät osanneet sanoa mihin haluaisivat vaikuttaa. Nuorista 25% (14) ei halunnut vaikuttaa mihinkään enempää.

Verrattaessa vastaajaryhmiä, maahanmuuttajataustaisista nuorista 52% (12) mainitsi asioita, joihin haluaisi vaikuttaa koulussa enemmän. "Muu" vastaus oli 35%:lla (8) maahanmuuttajataustaisista ja 13% (3) ei maininnut mitään, mihin haluaisi vaikuttaa enemmän. Kantasuomalaisista nuorista 53% (17) mainitsi asioita, joihin haluaisi vaikuttaa koulussa enemmän. "Muu" vastaus oli 13%:lla (4) kantasuomalaisista ja 34% (11) ei maininnut mitään mihin haluaisi vaikuttaa enemmän.

Yhteenvedon voidaan todeta, että hieman yli puolet nuorista koki osallisuuden toteutuvan ainakin vaikuttamisen suhteen. Suunnilleen saman verran nuoria mainitsi asioita, joihin haluaisi olla osallisena vaikuttamassa enemmän. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat voivansa vaikuttaa koulunsa toimintaan kantasuomalaisia enemmän, samalla kantasuomalaiset kokivat maahanmuuttajataustaisia useammin etteivät voineet vaikut-

taa koulunsa toimintaan. Kantasuomalaisista selkeästi maahanmuuttajataustaisia suurempi joukko ei maininnut mitään asioita, joihin haluaisi vaikuttaa koulussaan enemmän. Kaiken kaikkiaan, suurin osa nuorista koki kiinnittyneensä ainakin omaan luokkaansa ja piti sitä kivana. Tässä ei ilmennyt juurikaan eroja maahanmuuttajataustaisen ja kantasuomalaisten välillä.

10.2 Nuorten osallisuus Tämä elämä -hankkeessa

Tulosten perusteella nuorten osallisuus ja toimintaan sitoutuminen työpajoissa toteutui hyvin ja lisääntyi ensimmäisen ja viimeisen paja kerran välillä. Suurin osa nuorista koki päässeensä osallistumaan haluamansa verran työpajoissa. Tämä näkyi myös hanketyöntekijöiden ja pajaohjaajien havainnointien vastauksissa. Yli puolet koki saaneensa vaikuttaa asioihin työpajoissa. Useimmat nuoret mainitsivat jonkin kivan asian työpajoihin osallistumisessa, mutta noin puolet vastasivat myös asian, joka ei ollut kivaa. Ylipääntään työpajojen tunnelma koettiin positiiviseksi niin nuorten kuin hanketyöntekijöiden ja työpajaohjaajienkin mukaan. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat tunnelman lähes poikkeuksetta positiiviseksi.

Tulosten mukaan suuri osa, 87% (48), oppilaista koki päässeensä osallistumaan työpajoissa haluamansa määrän. Vain yksi vastaaja, 2% vastauksista, koki, ettei päässyt osallistumaan haluamansa määrää. Oppilaista 11%:n (6) vastaus kategorisoitiin kohtaan "muu", johon kuului esimerkiksi tyhjiä vastauksia.

Vertailtaessa vastaajaryhmiä, ei esiin noussut juurikaan eroja. Maahanmuuttajataustaisista nuorista 87% (20) pääsi osallistumaan työpajoissa haluamansa määrän, "Muu" vastaus oli 9%:lla (2) maahanmuuttajataustaisista nuorista ja 4% (1) ei päässyt osallistumaan haluamansa verran. Kantasuomalaisista nuorista 88% (28) pääsi osallistumaan haluamansa verran ja "muu" vastaus kategorisoitiin 12% (4) kantasuomalaisista. Kukaan ei vastannut, että ei päässyt osallistumaan haluamansa verran.

Pajaohjaajien ja hanketyöntekijöiden havainnoinneissa kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että jokainen nuori pääsi osallistumaan. Kaikille annettiin mahdollisuus osallistua ja nuoret osallistuivat itselleen sopivaksi kokemallaan intensiteetillä toimintaan. Ohjaajien ja hanketyöntekijöiden näkemyksissä ei ollut juurikaan eroja ja nuoret näyttivät havainnointien perusteella osallistuvan yhtä lailla ensimmäisellä kuin viimeiselläkin kerralla.

“Mahdollisuus oli kaikilla ja yksi oppilas kieltäytyi toiminnasta, mutta tämä oli ennakoitava. Ipadinsa takaa hän kuitenkin kuunteli ja sai päivästä varmasti paljon.”
-hanketyöntekijän havainnointia ensimmäisen pajapäivän jälkeen-

“Jokainen osallistui omalla tavallaan tai valitsi kuinka paljon on messissä.”
-työpajaohjaajan havainnointia viimeisen pajapäivän jälkeen-

Pajaohjaajien ja hanketyöntekijöiden havaintojen mukaan osallisuus eli kokemus siitä, että nuori on osa ryhmää, näkyi nuorten osallistumisena työpajoissa. Monissa vastauksissa ilmeni, että osallisuus kasvoi pajojen edetessä, mikä ilmeni nuorten vuorovaikutuksessa toisiinsa, rohkeutena ilmaista itseään ja turvallisena ilmapiirinä. Nämä korostuivat viimeisellä kerralla, kun ryhmät olivat jo tuttuja. Silloin vastauksista ilmeni, että nuoret kyselivät ja kommentoivat enemmän toiminnan aikana, kuuntelivat toisiaan ja antoivat toisilleen ja itselleen positiivista palautetta.

“Kaikki osallistuivat ja halusivat osallistua, tulivat tauolta ajallaan takaisin, kysyivät ja kommentoivat toiminnan aikana.”
-hanketyöntekijän havainnointia ensimmäisen pajapäivän jälkeen-

“Nuoret osallistuivat yhdessä tekemiseen. He kertoivat ohjaajille selvittämiään asioita Valteri-koulun oppilaan puolesta, joka kommunikoi tietokoneavusteisesti. Osalla osallistuminen näkyi annettuihin tehtäviin sitoutumisena, aktiivisena pohdintana annetuista teemoista.”
-työpajaohjaajan havainnointia viimeisen pajapäivän jälkeen-

Havainnointilomakkeessa olimme rajanneet yhden kysymyksen koskemaan maahanmuuttajataustaisten nuorten osallisuutta ja sitä, mitkä tekijät vaikuttivat maahanmuuttajataustaisten nuorten osallisuuteen. Puolet vastaajista mainitsivat osallisuutta helpottavina tekijöinä ohjeiden selkeyden, ohjaajien tuen ja myös esimerkiksi kuvien käyttämisen puheen ymmärtämisen tukena. Osa vastaajista kertoi, ettei maahanmuuttajuus noussut lainkaan esille ja monissa ryhmissä nuorten kielitaidon mainittiin olevan hyvä. Yksittäisissä vastauksissa osallisuutta mainittiin helpottavan ryhmän positiivisen ja avoimen ilmapiirin.

“Rakenne taululla - alkumusiikki. Ryhmät oli merkitty väreillä. Ohjaajien innostuneet intonaatiot ja elekielet. Puheessa ohjaustyylillä: ei hätää, mä jeesaan, mä oon täällä sitä varten.”
-hanketyöntekijän havainnointia ensimmäisen pajapäivän jälkeen-

“Selitettiin erikseen ohjeet selkeämmin pyydettyäessä, oltiin läsnä ja tukena.”
-työpajaohjaajan havainnointia viimeisen pajapäivän jälkeen-

Havainnointilomakkeessa kysyimme myös niitä tekijöitä, jotka vaikeuttivat maahanmuuttajataustaisten nuorten osallisuutta. Puolet vastaajista kokivat, ettei maahanmuuttajataustaisten osallisuudessa ollut ongelmaa. Tuloksien mukaan nämä vastaukset olivat

tietyissä ryhmissä, joten oletettavasti maahanmuuttajataustaisten nuorten määrät ryhmissä vaihtelivat. Suurimmaksi maahanmuuttajataustaisten nuorten osallisuutta vaikeuttavaksi haasteeksi mainittiin kielimuuri: puutteellinen kielitaito ja ymmärtämisen vaikeus siihen liittyen. Lisäksi joissakin vastauksissa huomioitiin, että liian nopeasti annetut tai monimutkaiset ohjeet vaikeuttivat maahanmuuttajataustaisten nuorten osallisuutta. Yhden vastaajan mukaan osallisuutta vaikeutti se, etteivät nuoret aluksi tunteneet toisiaan.

“Nähdäkseni ei vaikeuttanut.”

-hanketyöntekijän havainnointia ensimmäisen pajapäivän jälkeen-

“Yksi nuori koki haastavaksi kertoa asiaa suomeksi, piirtäminen ja kirjoittaminen auttoi häntä.”

-työpajaohjaajan havainnointia viimeisen pajapäivän jälkeen-

Hanketyöntekijöiden ja työpajaohjaajien havainnointilomakkeista analysoitiin nuorten sitoutumista työskentelyyn ja toimintaan. Kaikkien vastaajien mielestä nuorten yhteinen työskentely sujui pääsääntöisesti hyvin. Työskentelyn koettiin parantuneen työpaja ker-
tojen edetessä ja viimeisellä paja kerralla ollen siten helpompaa ja sujuvampaa kuin ensimmäisellä kerralla. Havainnoitsijat kokivat hyväksi sen, että eri koulujen oppilaat oli sekoitettu keskenään, etteivät mahdolliset ryhmäroolit vaikuttaneet toimintaan ja näin luotiin nuorille mahdollisuus olla eri rooleissa. Havainnoijat kokivat nuorten olevan mukana eri intensiteeteillä. Osa oli mukana innokkaammin ja osa passiivisemmin, mutta vastentahtoisuutta ei juurikaan ilmennyt. Osallistuminen oli siis hyvin yksilöllistä. Toimintaan sitoutumisen koettiin ehkä hieman paranevan loppua kohden.

“Jokainen löysi oman paikkansa ja tapansa toimia, uskalsivat aika hyvin olla omia itsejään.”

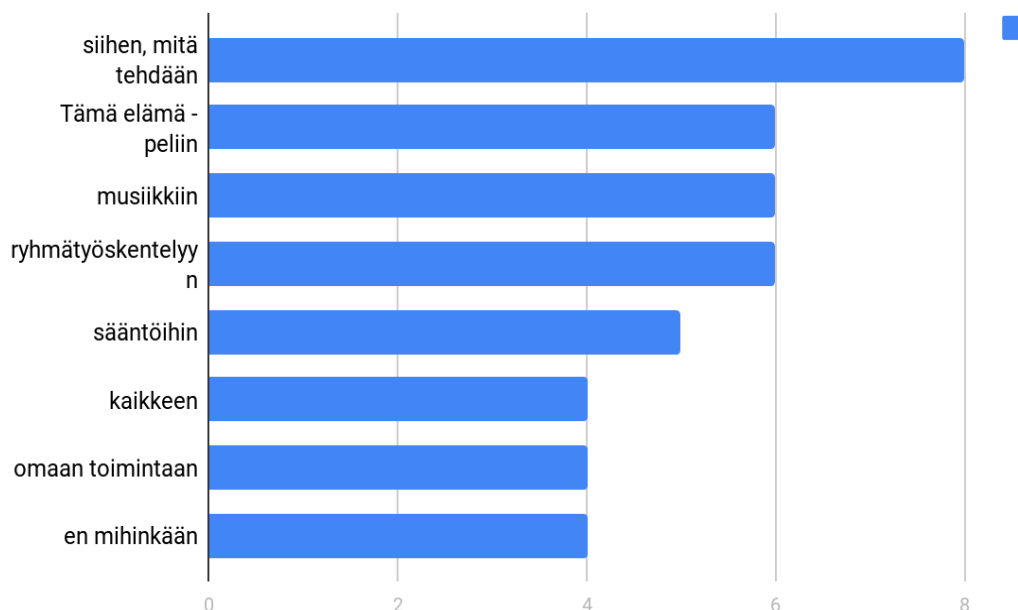
-työpajaohjaajan havainnointia ensimmäisen pajapäivän jälkeen-

“Olivat mukana oma-aloitteisestikin ja osallistuivat, joka tapauksessa vaikei olisi niin helppoa ollutkaan.”

-hanketyöntekijän havainnointia viimeisen pajapäivän jälkeen-

Nuorten kyselylomakkeissa kysyimme, millaisiin asioihin he saivat vaikuttaa työpajoissa. Oppilaista 60% (33) koki saaneensa vaikuttaa asioihin työpajoissa. Oppilaat koki voivansa vaikuttaa mm. siihen mitä tehdään (8), Tämä elämä -peliin (6), musiikkiin (6), ryhmätyöskentelyyn (6), sääntöihin (5), kaikkeen (4) ja omaan toimintaan, kuten mielipiteiden ilmaisuun (4). “Muu” kategorian vastauksia tuli 33%:lta (18). Nämä koostuivat niistä, jotka eivät muistaneet tai tienneet tai olivat jättäneet vastaamatta. Vastanneista 7% (4) koki, etteivät olleet saaneet vaikuttaa työpajoissa (ks. kuvio 3).

Työpajoissa vaikuttaminen, maininnat

Kuvio 3: nuorten kokemus työpajoissa vaikuttamisesta mainintojen mukaan

Verratessa vastaajaryhmiä, maahanmuuttajataustaisista nuorista 52% (12) koki saaneensa vaikuttaa asioihin työpajoissa. "Muu" vastausvaihtoehdon oli vastannut 39% (9) ja 9% (2) koki ettei saanut vaikuttaa asioihin työpajoissa. Kantasuomalaisista nuorista 66% (21) koki saaneensa vaikuttaa asioihin työpajoissa. "Muu" vastausvaihtoehto oli 28%:lla (9) ja 6% (2) koki ettei saanut vaikuttaa asioihin työpajoissa.

Nuorista 82% (45) mainitsi jonkin asian, mikä oli ollut työpajoissa kivaa. Nuorten vastauksista nousi sosiaaliset tekijät, kuten kaverit, mukavat ohjaajat, muiden kanssa työskentely ja uusiin ihmisiin tutustuminen (15). Käytännössä kivaa oli pelit (9) ja musiikki (5). Osan mielestä kivaa oli, kun sai olla pois koulusta (3). Myös pajojen tunnelma, ympäristö ja rentous saivat muutamia mainintoja (3). "Muu" vastauksia oli 13% (7) vastanneista ja 5% (3) koki, että työpajoihin osallistuminen ei ollut kivaa.

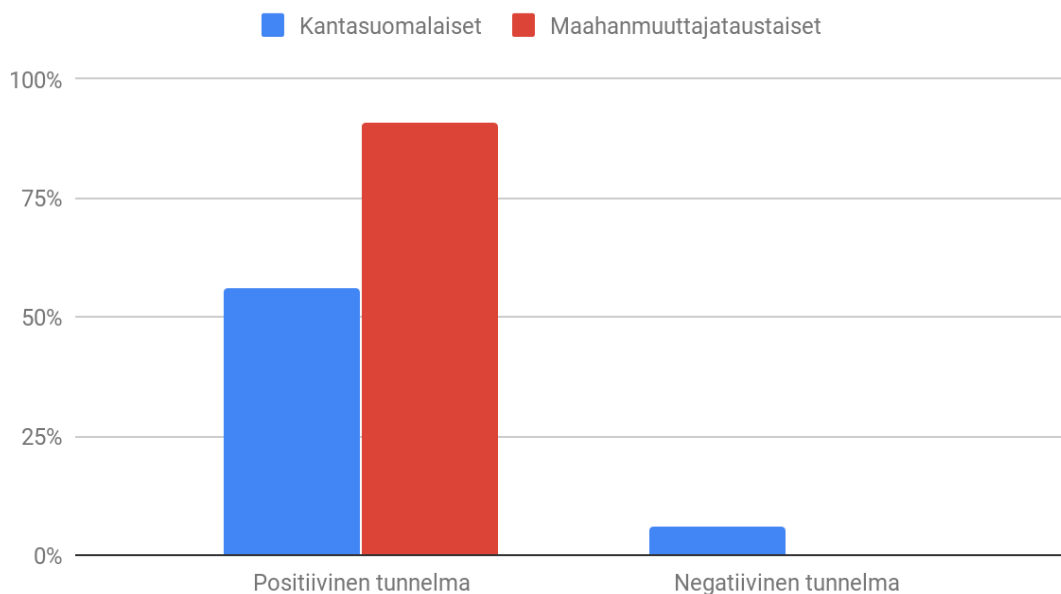
Verratessa vastaajaryhmiä, maahanmuuttajataustaisista nuorista 87% (20) mainitsi asian, mikä oli ollut pajoissa osallistumisessa kivaa. "Muu" vastauksen antoi 4% (1) ja 9%:n (2) mielestä työpajoihin osallistuminen ei ollut kivaa. Kantasuomalaisista nuorista 78% (25) mainitsi asian, mikä oli ollut pajoissa osallistumisessa kivaa. "Muu" vastaus oli 19%:lla (6) ja 3%:n (1) mielestä ei ollut kivaa.

Nuorista 56% (31) nimesi jonkin asian, mikä ei työpajoihin osallistumisessa ollut kivaa. Nuoret vastasivat, ettei kivaa ollut erilaisiin aktiviteetteihin liittyvät asiat, kuten leikit ja tehtävät (8), liikkuminen/seisominen (2) ja kirjoittaminen (2). Myöskin sosiaaliset tilanteet saivat yksittäisiä mainintoja, kuten vieraiden kanssa oleminen ja vuorotellen puhuminen sekä ”käskyt”. ”Muu” vastausvaihtoehto oli 22%:lla (12) ja nuorista 22% (12) vastasi, ettei pajoissa ollut mitään mikä ei ollut kivaa tai kaikki oli mieluista.

Verratessa vastaajaryhmiä, maahanmuuttajataustaisista nuorista 39% (9) mainitsi asian, joka ei ollut pajoissa kivaa. ”Muu” vastauksen antoi 17% (4) ja 44% (10) vastaajista ei maininnut mitään asiaa, joka ei ollut kivaa. Kantasuomalaisista nuorista 50% (16) mainitsi asian, joka ei ollut pajoissa kivaa. ”Muu” vastauksen antoi 28% (9) ja vastaajista 22% (7) ei maininnut mitään asiaa, joka ei ollut pajoissa kivaa.

Kysyimme myös, millaiseksi nuoret kokivat työpajojen tunnelman. Nuorista 71% (39) piti työpajojen tunnelmaa positiivisena. Tunnelmaa kuvattiin muun muassa sanoilla hyvä, kiva ja rento. Huonona tunnelmaa piti 4% (2) nuorista. Muita vastauksia oli 25% (14), joissa tunnelman kuvailtiin esimerkiksi muuttuvan avoimemmaksi pajojen edetessä (ks. kuvio 4).

Työpajojen tunnelma nuorten arvioimana

Kuvio 4: työpajojen tunnelma nuorten arvioimana

Verratessa vastaajaryhmiä, maahanmuuttajataustaisista nuorista työpajojen tunnelmaa positiivisena piti 91% (21) ja kenenkään mielestä tunnelma ei ollut huono. "Muu" vastauksia oli 9% (2). Kantasuomalaisista nuorista työpajojen tunnelmaa positiivisena piti 56% (18) ja negatiivisesti tunnelmaa kuvasti 6% (2). "Muu" vastauksia oli 38% (12).

Havainnoitsijoiden vastauksien mukaan pajojen ilmapiiriin ensimmäisenä päivänä vaikutti suurelta osin jännitys ja epävarmuus siitä, mitä tulee tapahtumaan. Nuorten odotukset eivät aluksi kohdanneet pajojen sisällön ja toiminnan kanssa yhteen. Vastausten mukaan nuoret odottivat ensisijaisesti Tämä elämä -peliä ja sen pelaamista. Ohjaajien heittäytyminen ja vastuun kantaminen auttoivat rentouttamaan tunnelmaa. Ilmapiiriin kerrottiin vaikuttaneen myös ryhmäyttäminen, työpajojen suunnitelmallisuus ja ohjaajien oma innostus ja heittäytyminen.

*"Ettei kaikkia tunnettu, ihmisiä jännitti, epäselvyys välillä miten ollaan."
-työpajaohjaajan havainnointia ensimmäisen työpajan jälkeen-*

*"Se, että ensimmäinen kerta, vaikutti siihen että ilmapiiri parani loppua kohti. Myös aktiivisuus lisääntyi loppua kohti. Ohjaajien heittäytyminen ja rohkea kontakti helpotti ilmapiirin rakentumista positiivisesti sekä se ettei kenenkään tarvinnut antaa itsestään liikaa / kertoa henk.koht. asioita tai olla esillä yksin.
-hanketyöntekijän havainnointia ensimmäisen työpajan jälkeen-*

Viimeisellä kerralla tunnelmaan vaikutti selkeästi positiivisesti ja vapauttavasti ryhmän ja pajaohjaajien tuttuus, nuorten tutustuminen toisiinsa ja yleisesti ohjaajien luoma turvallinen ja mukava tunnelma. Nuoret osallistuivat haluamallaan intensiteetillä ja ohjaajat joustivat tarvittaessa suunnitelmissaan sekä näyttivät esimerkkiä oman toiminnan kautta.

*"Se, että nuoret olivat edes vähän tuttuja ohjaajien kanssa sekä keskenään. He olivat tottuneet ohjaajien tapaan toimia ryhmässä sekä saaneet paremman käsityksen työpajojen toiminnasta (alkuun he odottivat jotain aivan muuta mitä pajoilla oli tarjota ja se aiheutti hämmennystä ja negatiivisuutta). Nuoret tiesivät viikon ohjelman ja osasivat odottaa pelin pelaamista, jonka ajattelivat olevan koko pajojen idea."
-työpajaohjaajan havainnointia viimeisen pajapäivän jälkeen-*

*"Huikeat ohjaajat toivan lämmön, positiivisen tunnelman, turvallisen ilmapiirin, tunteen että tule mukaan sellaisena kuin olet. Kun pakottamisen paine jää pois, ujompikin uskaltaa. Ohjaajat rohkaisivat myös esimerkin voimalla nuoria osallistumaan"
-hanketyöntekijän havainnointia viimeisen pajapäivän jälkeen-*

*"Ohjaajien avoimuus ja ammattitaito, lämpö ja kyky kohdata. Hyvin suunniteltu työpaja, mutta myös tarpeen vaatiessa kyky muuttaa suunnitelmia"
-hanketyöntekijän havainnointia viimeisen pajapäivän jälkeen-*

Yhteenvetona voidaan sanoa, että Tämä elämä -hanke sai positiivisia tuloksia. Suurin osa nuorista koki osallisuutensa toteutumisen ja vaikuttamisen mahdollisuutensa hyvinä.

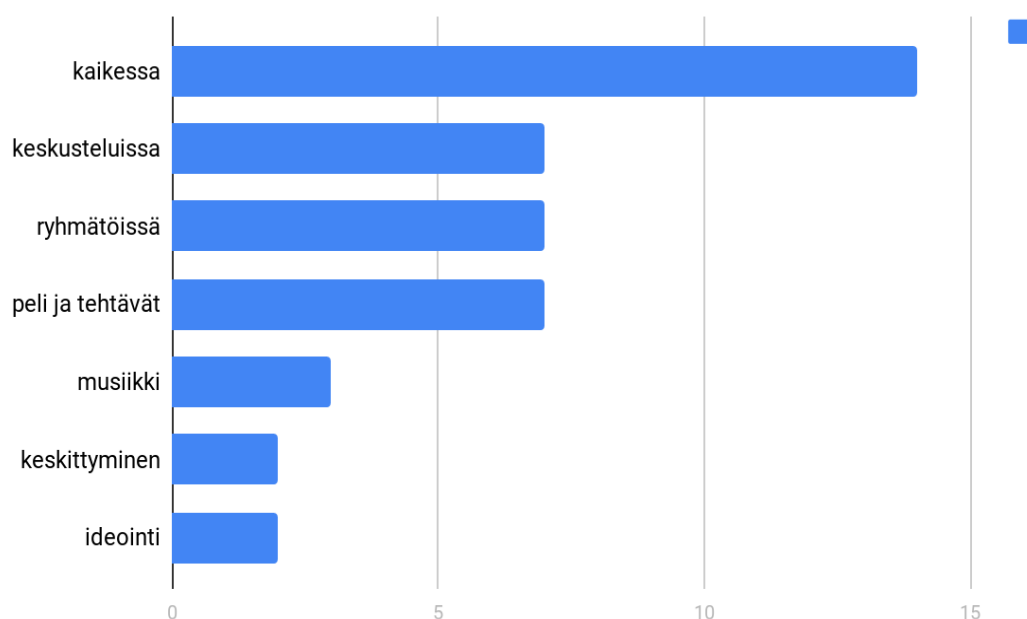
Maahanmuuttajataustaisten ja kantasuomalaisten nuorten välillä ei ollut juurikaan eroja kun kysyttiin, kokivatko he saavansa osallistua työpajoissa haluamansa määrän. Myös hanketyöntekijöiden ja työpajaohjaajien vastauksien mukaan kaikki nuoret pääsivät osallistumaan työpajoissa ja puolet vastaajista kertoivat ettei maahanmuuttajataustaisten osallisuudessa ollut ongelmaa. Kantasuomalaiset kokivat maahanmuuttajataustaisia enemmän saaneensa vaikuttaa työpajoissa. Suuri osa nuorista osasi kysyttäessä vastata asian, joka työpajoissa oli kivaa ja hieman yli puolet nuorista osasi kysyttäessä nimetä jonkin asian, joka ei ollut työpajoissa osallistumisessa kivaa. Maahanmuuttajataustaiset nuoret vastasivat kantasuomalaisia hieman useammin asian, joka pajoissa oli ollut kivaa ja kantasuomalaiset maahanmuuttajataustaisia nuoria useammin asian, joka pajoissa ei ollut ollut kivaa. Suuri osa nuorista koki pajat kivoiksi ja tunnelman positiiviseksi. Maahanmuuttajataustaisten nuorten tunnelman positiiviseksi kokeminen erosi selkeästi kantasuomalaisten nuorten tunnelman kokemuksesta, siten, että he kokivat tunnelman lähes poikkeuksetta positiiviseksi.

10.3 Vahvuuksien löytäminen osallisuuden kautta

Tulosten perusteella suurin osa nuorista sai onnistumisen kokemuksia ja hieman yli puolet koki pajoista olleen hyötyä itselleen. Nuorista iso osa osasi mainita jonkin tulevaisuuden suunnitelman opintojen suhteen ja vastauksissa mainittiin myös tarkkoja jatko-opintojen kohteita.

Nuorista suurin osa koki onnistuneensa työpajoissa. Onnistumisen kokemuksia raportoi 73% (40) nuorista. Vain 5% (3) nuorista kokivat ettei onnistunut missään. Loput vastaajista, 22% (12) eivät vastanneet tai osanneet mainita, missä olivat onnistuneet. Monet nuoret (14) kirjoittivat onnistuneensa lähes kaikessa. Monet kokivat onnistuneensa sosiaalisessa kanssakäymisessä: keskusteluissa (7), ryhmätöissä (7) ja lisäksi mainittiin muun muassa muille vahvuuksien esittäminen ja ystäväystyminen. Aktiviteetteihin liittyen nuoret kokivat onnistuneensa esimerkiksi pelissä ja tehtävissä (7), musiikissa (3), keskittymisessä (2) ja ideoinnissa/luomisessa (2) (ks. kuvio 5).

Nuorten onnistumisen kokemukset pajoissa

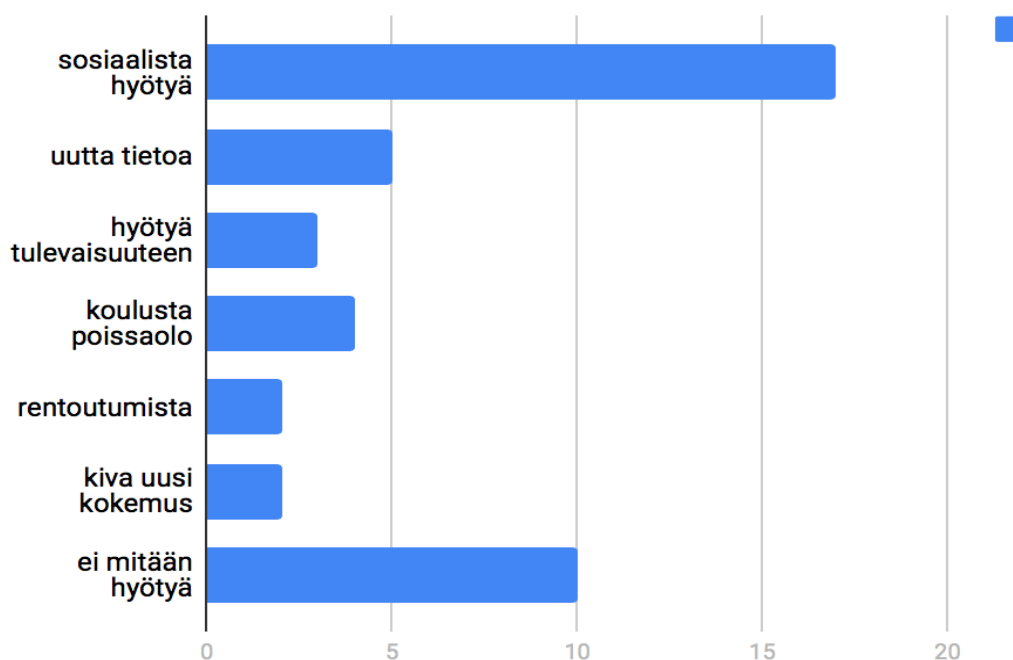

Kuvio 5: nuorten onnistumisen kokemukset pajoissa

Verrattaessa vastaajaryhmiä keskenään, maahanmuuttajataustaisista nuorista työpajoissa koki onnistuneensa jossain asiassa 78% (18). ”Muu” vastaus oli 22%:lla (5). Maahanmuuttajataustaisista vastaajista kukaan ei maininnut asiaa jossa ei olisi onnistunut. Kantasuomalaisista nuorista työpajoissa koki onnistuneensa jossain asiassa 69% (22). ”Muu” vastaus oli 22%:lla (7). Vastaajista 9% (3) ei osannut mainita onnistumistaan pajoissa.

Yli puolet nuorista eli 51% (28) koki pajoista olleen hyötyä itselleen ja osasi mainita asioita, missä hyötyä oli tullut. Sosiaalisia hyötyjä, kuten uusien ihmisten tapaamista ja erilaisiin persooniin tutustumista ja heidän kanssaan toimimista, korostivat useat nuoret (17). Nuoret kokivat myös saaneensa uutta tietoa (5) ja kaikenlaista tulevaisuuden hyötyä (3). Nuoret kokivat pajojen hyödyksi myös sen, että sai olla pois koulusta (4), rentoutumisen (2) ja kivan uuden kokemuksen (2). Nuorista 31% (17) ei osannut vastata kysymykseen tai ei tiennyt mitä hyötyä pajoista olisi ollut ja 18% (10) ei kokenut saaneensa pajoista mitään hyötyä (ks. kuvio 6).

Nuorten kokema hyöty itselleen koululaistyöpajoista

Kuvio 6: nuorten kokema hyöty itselleen koululaistyöpajoista

Verratessa vastaajaryhmiä, maahanmuuttajataustaisista nuorista 57% (13) koki pajoista olleen hyötyä itselleen. "Muu" vastaus oli 26% (6) vastaajista. Maahanmuuttajataustaisista 17% (4) ei kokenut saaneensa pajoista itselleen mitään hyötyä. Kantasuomalaisista 47% (15) koki saaneensa pajoista hyötyä itselleen. "Muu" vastaus oli 34% (11) vastaajista. Kantasuomalaisista 19% (6) ei kokenut saaneensa pajoista itselleen mitään hyötyä.

Nuorista suuri osa eli 73% (40) mainitsi jotain, mitä haluaisi tehdä peruskoulun jälkeen. Loput eli 27% (15) eivät vielä tieneet mitä haluaisivat tehdä. Jatko-opinnot mainitsi nuorista 56% (31). Mainintoja saivat mm. lukio (21), ammattikoulu (4), yliopisto (4). Toisen asteen koulutukseen liittyen oli mainittu muun muassa taideala, sosiaali-, terveys ja -liikunta-ala, kaupallinen ala ja muotiala. Myös töihin halusi muutamat nuoret (2). Myös muita kuin koulutukseen tai työelämään liittyviä mainintoja ilmeni. Lisäksi mainintoja saivat mopoauton/auton ostaminen, eläminen, syöminen ja sen tekeminen, mistä silloin tykkää. Joissain vastauksissa oli mainittu taitoja, joita nuoret haluaisivat kehittää: parantaa koodaustaitoja, oppia tekemään musiikkia, animaatioita, pelejä, sarjakuvia. Yksi vastaaja haluaisi auttaa nuoria mielenterveydessä ja yksi lentää lentokonetta, yksi haluaisi kirjaston ohjelmoijaksi.

Verratessa vastaajaryhmiä, maahanmuuttajataustaisista nuorista 78% (18) mainitsi jotain, mitä haluaisi tehdä peruskoulun jälkeen. Loput eli 22% (5) eivät vielä tienneet mitä haluaisivat tehdä tai eivät olleet vastanneet. Kantasuomalaisista nuorista 72% (23) mainitsi jotain, mitä haluaisi tehdä peruskoulun jälkeen. Loput eli 28% (9) eivät vielä tienneet mitä haluaisivat tehdä tai eivät olleet vastanneet.

Yhteenvetona iso osa nuorista kertoi saaneensa onnistumisen kokemuksia pajoissa ja noin puolet koki hyötynensä työpajoihin osallistumisesta. Monet nuoret mainitsivat vahvuuksia, joita olivat työpajojen ohessa itsestään löytäneet. Hyödyt jakaantuivat tiedolliseen oppimiseen ja varsinkin sosiaaliseen kanssakäymiseen. Maahanmuuttajataustaisista nuorista useimmat kokivat onnistuneensa pajoissa kantasuomalaisia nuoria useammin. Kaikki maahanmuuttajataustaiset osasivat mainita ainakin yhden asian, jossa olivat onnistuneet pajoissa. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat kantasuomalaisia useammin myös pajoista olleen hyötyä itselleen. Yli puolet nuorista osasi kertoa tulevaisuuden suunnitelmiaan peruskoulun jälkeen. Myös tulevaisuuden suunnitelmia pohtiesaan, maahanmuuttajataustaiset mainitsivat kantasuomalaisia nuoria useammin jotain, mitä haluaisivat tehdä peruskoulun jälkeen.

11 Johtopäätökset

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuoda esiin yläkouluikäisten maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia osallisuudestaan ja kouluun kiinnittymisestään Tämä elämä -hankkeen kontekstissa. Osallisuuden kokemusten lisäksi meitä kiinnosti se, kokevatko maahanmuuttajataustaiset nuoret löytäneensä vahvuuksia, jotka vaikuttavat päätöksiin nivelvaiheessa siirryttäessä toisen asteen opintoihin. Opinnäytetyötämme ohjasi osallisuuden, kouluun kiinnittymisen ja positiivisen pedagogiikan viitekehys. Nämä yhdessä muodostivat teoreettisen pohjan, joka tuki tuloksia tai nosti esiin mahdollisia eroavaisuuksia. Oppilaan osallisuuden toteutumisen tärkeys ja sen hyödyt nousivat esiin jokaisessa edellä mainitussa teoreettisessa näkökulmassa.

Perusopetuksen opetussuunnitelma korostaa kokemusta osallisuudesta ja siitä, että oppilas voi yhdessä toisten kanssa rakentaa yhteisönsä toimintaa ja hyvinvointia. He saavat kokemuksia kuulluksi ja arvostetuiksi tulemisesta yhteisön jäsenenä. Yhteisö kannustaa demokraattiseen vuoropuheluun ja osallistumiseen sekä luo niille toimintatapoja ja rakenteita. (perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014: 15, 28.)

Tulostemme perusteella koulun rakenteet, toimintatavat ja yhteisö onnistuivat tukemaan nuorten osallisuutta ja kouluun kiinnittymistä. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat luokkansa yhtä lailla kivaksi kantasuomalaisen nuorten kanssa. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat voivansa vaikuttaa koulunsa toimintaan kantasuomalaisia enemmän ja he myös mainitsivat enemmän asioita, joihin halusivat vaikuttaa koulussaan. Myös teoriaosuudessa esiin nostettujen tutkimustulosten mukaan maahanmuuttajaopiskelijoiden asenteet koulua kohtaan olivat kotoperäisten opiskelijoiden asenteita parempia (Chiu ym. 2012; Kalalahti ym. 2017: 35, 37; Hyvärinen ym. 2011: 654). Kotoperäiset opiskelijat kokivat kuitenkin kuuluvansa paremmin osaksi koulua (Chiu ym. 2012).

Nuorten osallisuuden tunnistaminen koulussa on tärkeää, koska maahanmuuttajataustaisten nuorten myötä yhteiskuntamme saa tärkeää ja hyödyllistä pääomaa (Harju-Luukkainen ym. 2014: 7). On kuitenkin hyvä muistaa, että osallisuus oikeuden toteutuminen ei ole automaattista. Tarvitaan suunnitelmallista toimintaa, osallistumisen tapojen kehittämistä ja seurantaa sekä opetusta oppilaalle kuuluvista oikeuksista. Tarvitaan myös ilmapiiriä, jossa osallistumiseen kannustetaan ja motivoidaan. (Hakalehto-Vainio 2012:

100.) Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat Tämä elämä -työpajojen tunnelman lähes poikkeuksetta positiivisesti, jossa oli selkeä ero kantasuomalaisen nuorten kokemuksiin.

Maahanmuuttajien osallisuutta edistäviä tekijöitä ovat säännöllinen pienryhmissä toimiminen, jolloin pystytään irtautumaan perinteisistä rooleista ja kohtaamaan toisia avoimemmin sekä yhteiset haasteet, joissa maahanmuuttajaoppilaat saavat tarvittaessa tukea pari- ja ryhmätyöskentelyyn. Merkityksellisiä ovat myös riittävä tuki ja yhteistoiminnallinen kielitietoinen opetus. (Taskinen 2017: 5 – 6.) Tämä elämä -hankkeen työpajojen muodostamisen lähtökohta oli sekoittaa nuoret keskenään eli jakaa eri pienryhmiin ja purkaa näin ollen vallitsevia rooleja. Vaikka toisten vieraus ja tutun sosiaalisen ympäristön puuttuminen vaikeuttivat osallisuutta aluksi työpajoissa, osallisuus lisääntyi pajojen edetessä ja useat nuoret kokivat saaneensa työpajoista sosiaalisia hyötyjä, kuten uusien ihmisten tapaamista ja erilaisiin persooniin tutustumista sekä heidän kanssaan toimimista.

Sekä maahanmuuttajataustaisista että kantasuomalaisista nuorista suurin osa koki saaneensa osallistua Tämä elämä -hankkeen työpajoissa haluamansa verran. Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat saaneensa kantasuomalaisia nuoria vähemmän vaikuttava työpajoissa, tästä huolimatta he vastasivat kantasuomalaisia hieman useammin asioita, jotka olivat olleet pajoissa kivoja ja harvemmin asioita, jotka eivät olleet kivoja. Osallisuudessa tärkeitä tekijöitä ovatkin oppilaan oma aktiivisuus sekä halukkuus osallistua ja kommunikoida (Taskinen 2017: 5 – 6).

Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla oli positiivisempi asenne, mitattaessa osallisuuden kokemisen toteutumista ja työpajojen avulla saatuja hyötyjä ja vahvuuksia. Nuori itse vaikuttaa saamallaan resursseilla omaan tulevaisuuteensa ja jatko-opintoihinsa. Hermanoffin (2016) mukaan ihmisten mahdollisuudet toteuttaa omia kykyjään ja toimintavalmiuksiaan ovat riippuvaisia heille luoduista ja tarjotuista sosiaalisista olosuhteista. Ympäristö siis ehdollistaa ja mahdollistaa ihmisen toimintaa. Tämä tekee niistä tavoista, joilla yhteiskunta tukee, mahdollistaa, vaikuttaa tai rajoittaa ihmisen toimintamahdollisuuksia, merkittäviä. (Hermanoff 2016: 44 – 45.)

Maahanmuuttajataustaiset nuoret kokivat kantasuomalaisia enemmän onnistumisen kokemuksia työpajoissa. Kaikki maahanmuuttajataustaiset nimesivät vähintään yhden asian, jossa olivat onnistuneet. He myös kokivat kantasuomalaisia useammin pajoista olleen hyötyä itselleen. Nuorten mainitsemat hyödyt jakaantuivat tiedolliseen oppimiseen

ja vastauksissa painottui etenkin sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvät vastaukset. Monet nuoret mainitsivat vahvuuksia, joita olivat työpajojen ohessa itsestään löytäneet. Uusitalo-Malmivaaran (2014) mukaan tietty vahvuus nousee vahvuudeksi vasta kun muut nuorelle tärkeät ihmiset huomaavat sen ja sanovat sen ääneen. Samalla nuori huomaa, että kehittymistarpeiden lisäksi hänellä on jo jotkin asiat hallinnassa, kun hän saa niistä positiivista palautetta. Se, että nuori osaa nimetä itsestään jonkin vahvuuden, on tärkeää, sillä se on yhteydessä nuoren omaan itsearvostukseen. (Uusitalo-Malmivaara 2014: 277.)

Tämä elämä -hankkeen päämääränä on muun muassa parantaa siirtymävaiheita ja edistää maahanmuuttajien koulutukseen osallistumista. Hankkeella halutaan edistää hyvän elämän valintojen tekemistä siirryttäessä toisen asteen koulutukseen. (Tämä elämä -hankesuunnitelma 2017: 2.) Tulostemme mukaan maahanmuuttajataustaiset nuoret mainitsivat tulevaisuuden suunnitelmia pohtiessaan, kantasuomalaisia nuoria useammin jotain, mitä haluaisivat tehdä peruskoulun jälkeen.

12 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää maahanmuuttajataustaisten nuorten osallisuuden kokemuksia Tämä elämä -hankkeen kontekstissa. Osallisuuden kokemuksen kautta nuorten kouluun kiinnittyminen on tärkeässä roolissa ajatellen nivelvaihetta ja koulupudokkuutta sekä tulevaisuuden valintoja.

Opinnäytetyön sekä pajojen suunnitteluvaiheissa mietimme pitkään, mikä on aineiston keruun kannalta paras menetelmä ja ajoitus sen keräämiselle. Päädyttyämme lomakekyselyihin, pohdimme mikä olisi paras aika lomakkeiden täyttämiseksi. Aikataulullisista ja käytännön syistä jaoimme lomakkeet koulujen opinto-ohjaajille ja opettajille mukaan ja he katsoivat sopivan ajankohdan haastattelulomakkeiden täyttämiseksi. Liitimme kyselylomakkeiden mukaan ohjeen (Liite 2) lomakkeiden täyttämistä varten, johon kirjasimme myös palautuspäivän. Yhtä koulua lukuun ottamatta, vastausten kerääminen kouluilla viivästyi käytännön haasteiden ja hiihtoloman takia. Vastausten luotettavuuden kannalta viivästymisellä on voinut olla vaikutusta. Osa lomakkeista oli osittain tyhjiä tai vastaukset olivat kirjattu yhdellä sanalla. Tähän on voinut vaikuttaa kysymyksen sisältö tai sen ymmärrettävyys sekä esimerkiksi nuorten motivaatio vastata kyselyyn. Pohdimme etukäteen huolella, että kysymykset ovat riittävän selkeitä, ymmärrettäviä ja kielellisesti nuorille suunnattuja. Myös se millaisissa tilanteissa nuoret ovat vastanneet kyselyihin, on voinut vaikuttaa vastauksiin: onko aikaa ollut riittävästi ja tilanne ollut rauhallinen, ovatko nuoret voineet täyttää lomakkeita vapaasti vai kenties joissain tilanteissa jopa yhdessä ja onko ne annettu oppitunnin alussa vai sen päätteeksi. Lisäksi muiden oppilaiden asenne lomakekyselyä kohtaan on voinut olla vaikuttamassa vastausten sävyyn. Mikäli kysely olisi toteutettu heti pajojen jälkeen jo työpajoissa, olisi vastaukset saattaneet olla erilaisia.

Haastattelulomakkeen vastauksiin on voinut vaikuttaa osaltaan se, miten työpajat oli toteutettu, millainen sisältö niissä oli sekä pajaohjaajien persoonat. Jokainen paja sisällöineen, ohjaajineen ja osallistuvine nuorineen oli erilainen. Pajaohjaajien koulutustaustat vaihtelivat, joko sosiaali-, musiikki-, tai erityispedagogiikan aloilta. Lisäksi kokemus ryhmänohjauksesta ja nuorista kohderyhmänä vaihtelivat. Olimme itse myös tuottamassa sisältöä työpajoihin ja meillä molemmilla oli työpareina musiikkialan opiskelijoita. Sisältöä suunniteltaessa emme kumpikaan lähteneet opinnäytetyöstämme käsin, vaan hankkeen tavoitteista. Nuoret jaettiin pajoihin sattumanvaraisesti, joten maahanmuuttajataustaisten nuorten määrä pajoissa vaihteli. Jokainen nuori on tuonut omalla persoonallaan ja

aktiivisuuden tasollaan osansa työpajoihin, joten se on myös ollut vaikuttamassa työpajojen kokonaisuuteen. Osallistuneista nuorista osa oli ollut mukana edellisen vuoden työpajoissa, joten heille oli saattanut syntyä ennako-odotuksia pajoista, jotka on voineet vaikuttaa heidän kokemuksiinsa ja vastauksiinsa.

Tämän opinnäytetyön teoriaosuudessa korostuu opettajan merkittävä rooli nuorten osallisuuden tukemisessa. Taskisen (2017) luomassa desing -mallissa maahanmuuttajaoppilaiden osallisuuden edistämiseksi keskeisiä tekijöitä ovat kuunteleminen ja kuuleminen, yhteistyöhön kannustaminen sekä ryhmäytymisen edistäminen. Vaikka opettaja ei voi tuottaa osallisuutta, hänen apuaan tarvitaan otollisten osallisuutta edistävien tilanteiden havaitsemiseen tai luomiseen. Opettajalla on merkittävä tehtävä oppilaan kuulijana, mutta myös siksi, että hän määrittää luokkatilanteessa sen, kuka voi osallistua ja millä tavalla. Omalla toiminnallaan hän voi rohkaista toimintayhteisöjen raja-alueilla toimivia oppilaita yhteistyöhön ja kannustaa vetäytyviä oppilaita aktiivisuuteen. (Taskinen 2017: 180, 183.) Työpajoissa pääsimme kohtaamaan oppilaita tilanteissa, joissa heillä ei ollut valmiita toimintarooleja ja -malleja. Tarkoituksena oli luoda nuorille vahvoja osallisuuden kokemuksia ja rohkaista kaikkia osallisuuteen.

Tämä elämä -hankkeen työpajat perustuivat nuorten kohtaamiseen ja heidän osallisuutensa tukemiseen. Positiivinen pedagogiikka painottaa nuoren kohtaamista ja kuulluksi tulemistä, jossa korostuu opettajan rooli ja vuorovaikutustaidot (Leskisenoja & Sandberg 2019: 49). Opettajan rooli luokassa on moninainen, jossa nykyään oppiaineiden opettamisen lisäksi tulee osata tunnistaa luokasta mahdollisesti nouseva huoli ja haasteet. Luokkakokojen kasvaessa opettajien vastuu kasvaa väijäämättä mukana. Nuoren kohtaamiselle luo ristiriidan se, että opettajan mahdollisuudet aidolle ja kiireettömälle läsnäololle resurssien puitteissa ovat usein rajalliset. Alueelliset erot voivat korostua haasteellisissa kohtaamisissa. Sosiaalisten ongelmien selvittämisen vaikeus resurssien vähäisyyden vuoksi koettiin myös Vismasen (2010) tutkimuksessa opettajien keskuudessa ongelmana alueilla, jossa oli paljon maahanmuuttajaoppilaita. (Vismanen 2010: 120).

On tärkeää pohtia, miten nykyiset luokkakoot ja esimerkiksi lisääntyvä luokaton opetus, vaikuttavat maahanmuuttajataustaisten nuorten osallisuuteen ja sen toteutumiseen sekä kohtaamiseen ja kuulluksi tulemiseen. Taskinen (2017) korostaa osallisuuden edistämisen tärkeydessä sitä, että joku aikuinen todella ottaa vastuulleen kuunnella oppilasta. Erityisesti yläkoulussa tilanne on huomioitava, koska voi olla, että oma luokanvalvoja ei

kohtaa ryhmäänsä edes kerran viikossa. Oleellista on kollegiaalinen ja eri tahojen välinen yhteistyö, niin että edes yhdellä aikuisella on mahdollisuus seurata oppilaan tilannetta ja huomata esimerkiksi alkava syrjäytymiskierre ajoissa. (Taskinen 2017: 146 – 147.)

Opettajan lisäksi maahanmuuttajataustaisten nuorten vanhemmat ovat tärkeässä roolissa. Heidän tuen ja tiedon tarve on merkittävä, jotta he voivat omalta osaltaan tukea nuoriaan koulunkäynnissä sekä peruskoulun jälkeisessä nivelvaiheessa. Tietoa tulisi tarjota aktiivisesti vanhemmille, koska koulujärjestelmät eroavat maittain, asenteet voivat olla moninaisia ja vaikuttaa eri kansallisuuksien ajattelu- ja toimintatapoihin. (Hyvärinen ym. 2011: 654). Vanhempien asenteet ja toiveet nuoren kouluttautumista kohtaan voivat poiketa nuoren omasta näkökulmasta. Luottamus järjestelmään on oleellista, jotta nuorelle ei tule paineita esimerkiksi siirtyä työelämään mahdollisimman pian, vaan hänellä on edellytykset jatkaa opintoja valmistumiseen asti. Nykyajan painotus aktiivisuudesta ja jokaisen omasta vastuullisuudesta lisää syrjäytymisen ehkäisyn tärkeyttä vaikuttamalla muun muassa koulupudokkuuteen.

Kun pohdimme, mitä opinnäytetyömme tuottaa Tämä elämä -hankkeelle tai kouluille, merkittävässä roolissa on osallisuuden toteutuminen. Vaikka se on tärkeässä roolissa hankesuunnitelmassa, sen toteutuminen ei ole itsestäänselvyys. Tärkeä tulos on myös se, että suuria eroja maahanmuuttajataustaisten ja kantasuomalaisten välillä ei ollut ja mikäli oli, ne olivat yleensä maahanmuuttajataustaisten nuorten eduksi. Maahanmuuttajataustaiset nuoret eivät siis näyttäneet altavastajan asemassa olevina, vaikka niin monesti ajatellaan. Näiden tulosten pohjalta on hyvä miettiä, ajattelevatko nuoret itse itseään erillisiksi valtaväestön nuorista taustansa vuoksi, varsinkin kun puhutaan toisen polven maahanmuuttajataustaisista nuorista.

Tämä elämä -hankkeessa välineenä toimi mobiilipeli, johon nuoret pääsivät myös itse vaikuttamaan. Digilaitteet ovat nuorille nykyään normi ja itsestäänselvyys ja tätä kautta myös väylä nuorten maailmaan. Toiminnalliset työpajat linkitettyinä digitaalisuuteen ovat hyvä keino päästä kohtaamaan nuori hänelle ominaisella maaperällä, onpa tavoitteena sitten uuden tiedon keruu tai toimintamallien kehittäminen. Tulevaisuudessa digitaalisten palvelujen ja verkostojen käyttö ja merkitys lisääntyy varmasti entisestään, joka mahdollistaa myös erilaisen väylän nuorten osallisuuteen ja sen lisäämiseen.

Laajemmassa katsannossa meistä olisi äärimmäisen kiinnostavaa, millaisilla yhteiskunnallisilla rakenteilla tuetaan monikulttuurisuutta ja miten yhteiskunta voi nähdä ja hyödyntää ne mahdollisuudet, joita monikulttuurisuus tuo mukanaan. Lähivuosina suuri määrä maahanmuuttajataustaisia nuoria on siirtymässä työelämään ja yhteiskunnan rakenteiden on kehityttävä muuttuvien työmarkkinoiden mukana vastaamaan uusia tarpeita. Toisen polven maahanmuuttajien määrä on kasvamassa ja se tuo uusia mahdollisuuksia ja voimavaroja työelämään. Eri kielten ja kulttuurien saaminen näkyväksi palveluissa ja niiden rakenteissa on tulevaisuuden toiminnan kannalta tärkeää, lähes välttämätöntä. Maahanmuuttajataustaisten nuorten tuoma osaaminen, kieli ja kulttuuritietous on oleellista saada käyttöön, jotta tulevien palveluiden suunnittelu vastaa käyttäjien tarpeita.

Suomalainen koulutuspolitiikka ja maahanmuuttopolitiikka tarjoavat periaatteessa yhtäläiset koulutusmahdollisuudet kaikille, mutta käytännön tasolla lähtökohta on vielä hyvin valtakulttuurinen ja toimenpiteet usein liiaksi kuntien päätösvallasta kiinni. Lyhytnäköisestä koulutuspolitiikasta voi olla seurauksena se, että sekä valtaväestön heikompiosaiset että maahanmuuttajataustaisten heikompiosaiset oppilaat jäävät vaille perusopetuksen jälkeistä koulutusta ja työtä. (Laaksonen 2008: 169.) Pääkaupunkiseudulla maahanmuuttajataustaisia oppilaita on muuta Suomea enemmän, mutta maahanmuuttajataustaisten oppijoiden määrät jakautuvat epätasaisesti eri alueiden kesken (Ouakrim-Soivio & Hietala 2016: 79, 85.) Pääkaupunkiseudun ulkopuolella maahanmuuttajataustaisia voi paikoitellen olla niin vähän, että rakenteet ja palvelut eivät ole kehittyneet toimiviksi. Myös Ouakrim-Soivion ja Hietalan (2016) mukaan mitä vähemmän maahanmuuttajataustaisia oppijoita on, sitä heikommaksi opetuksen tai koulutuksen järjestäjä arvioi omat kykynsä ja mahdollisuutensa tunnistaa ja tarjota erilaista oppimisen tukea. (Ouakrim-Soivio & Hietala 2016: 79, 85.)

Uutena näkökulmana koulujen opetussuunnitelman rinnalle on rakentumassa positiivisen pedagogiikan malleja perinteisen opetuksen lisäksi. Nuoren oma motivaatio on oppimisen kannalta avainasemassa. Positiivisen pedagogiikan kautta pyritään tukemaan nuoren omaa sisäistä motivaatiota ja löytämään itsestään ja toisista vahvuuksia. Nuori tarvitsee kuitenkin ohjausta ja tukea, löytämään näitä ominaisuuksia. Jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää, miten positiivisen pedagogiikan ideologian saisi liittymään rakenteisiin ja miten se tulevaisuudessa näkyy lisääntyvässä määrin kouluissa. Lisäksi olisi kiinnostavaa selvittää tarkemmin nuoren vahvuuksien löytämisen vaikutuksia nivelvaiheeseen ja jatkokouluttautumiseen.

Nivelvaiheen ja jatkokouluttautumisen kannalta myös kouluun sitoutumisen tutkiminen maahanmuuttajataustaisten nuorten kohdalla on kiinnostava lisätutkimuksen aihe. Chiun ym. (2012) laajan kansainvälisen tutkimuksen mukaan kouluun sitoutuminen heijastuu yleisen sopeutumisen lisäksi myöhempään yhteiskuntaan sijoittautumiseen. Tulosten mukaan hyvät opettaja-oppilas-suhteet, opettajien tarjoama tuki ja hyvä ilmapiiri olivat merkityksellisiä ja lisäsivät tunnetta kouluun kuulumisesta ja parempia asenteita koulua kohtaan. (Chiu, Pong, Mori & Chow 2012.) Kouluun sitoutuminen luo pohjan oppimiselle ja tulevaisuuden mahdollisuuksille kouluttautumisen kannalta ja näin ollen myös nuoren hyvinvoinnille.

Suomalainen koulutusjärjestelmä on laajasti tunnustettu ja arvostettu kaikessa korkealaatuisuudessaan. Opinnäytetyömme tuloksissa korostui maahanmuuttajataustaisten nuorten positiivinen asenne, joka haastaa pohtimaan, voiko tuloksiin vaikuttaa valtakulttuurista poikkeavat kulttuuritaustat. Positiivisempi asenne suomalaista koulutusta kohtaan voi mahdollisesti lähteä kotikasvatuksesta ja kulttuurisista kokemuksista. Myös tämä olisi kiinnostava lisätutkimuksen aihe tulevaisuudessa.

Lähteet

Agovic, Emir & Bardak, Romana. 2011. *Möjligheternas Land -en kvalitativ studie om invandrare och deras tankar kring utbildning, arbete, social nätverk ooh integration i Sverige*. Helsingborg: Socialhögskolan vid Lunds universitet.

Anisef, Paul & Brown, Robert S. & Phythian, Kelli & Sweet, Robert & Walters, David. 2008. *Early school leaving among immigrants in Toronto secondary schools*. Toronto: Ceris – The Ontario Metropolis Centre.

Behtoui, Alireza & Olsson, Erik. 2013. *The Performance of Early Age Migrants in Education and the Labour Market: a comparison of Bosnia Herzegovinians, Chileans and Somalis in Sweden*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2014.

Cantell, Hannele & Kallioniemi, Arto (toim.) 2016. *Kansankynttilä keinulaudalla. Miten tulevaisuudessa opitaan ja opetetaan?* Juva: PS-Kustannus 2016.

Chiu, Ming Ming & Pong, Suet-ling & Mori, Izumi & Chow, Bonnie Wing-Yin. 2012. *Immigrant Students' Emotional and Cognitive Engagement at School: A Multilevel Analysis of Students in 41 countries*. *Journal of youth and adolescence* 11/2012. Saatavana osoitteessa: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4046250/>. Luettu 9.10.2018.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 2008. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Hakalehto-Wainio, Suvianna. 2012. *Oppilaan oikeudet opetustoimessa*. Lakimiesliiton kustannus. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Harju-Luukkainen, Heidi & Nissinen, Kari & Sulkunen, Sari & Suni, Minna & Vettenranta, Jouni. 2014. *Avaimet osaamiseen ja tulevaisuuteen. Selvitys maahanmuuttajataustaisten nuorten osaamisesta ja siihen liittyvistä taustatekijöistä PISA 2012 -tutkimuksessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Helsingin kaupunki, maahanmuuttopolitiikka, tilastot. Saatavana osoitteessa: <https://www.hel.fi/maahanmuuttajat/fi/maahanmuuttopolitiikka/tilastot/> Luettu 25.9.2018.

Hermanoff, Anneli. 2016. *"Mukana mennä iloisella mielellä"*. Narratiivinen tutkimus kehitysvammaisten nuorten toisen asteen opinnoista. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Hyvärinen, Sauli & Erola, Jani. 2011. *Perhetaustan vaikutus toisen polven maahanmuuttajien kouluttautumiseen Suomessa Mahdollisuuksien tasa-arvo stressitestissä? Yhteiskuntapolitiikka* 76.

Janhunen, Kirsi-Marja. 2013. *Kouluhyvinvointi nuorten tulkitsemana*. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.

Kalalahti, Mira & Varjo, Janne & Zacheus, Tuomas & Kivirauma, Joel & Mäkelä, Marja-Liisa & Saarinen, Minna & Janhukainen, Markku. 2017. Maahanmuuttajataustaisten nuorten toisen asteen koulutusvalinnat. Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017): 1.

Komu, Sanna. 2018. Positiivinen pedagogiikka nivelvaiheessa. e-Erika 2/2018 Erityispedagogista tutkimusta ja koulutuksen arviointia.

Laaksonen, Annele. 2008. Maahanmuuttajaoppilaat erityiskouluissa. Turku: Turun yliopisto.

Leinonen, Elina. 2013. Perheen sukupolvisuhteet ja kotoutuminen nuorten näkökulmasta. Helsingin kaupunki tietokeskus.

Leskisenoja, Eliisa. 2016. Vuosi koulua, vuosi iloa. Rovaniemi: Lapin Yliopisto 2016.

Leskisenoja, Eliisa & Sandberg, Erja. 2019. Positiivinen pedagogiikka ja nuorten hyvinvointi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lögberg, Ulrika & Nilsson, Bo & Kostenius, Catrine. 2018. "Thinking about the future, what's gonna happen?" -How young people in Sweden who neither work nor study perceive life experiences in relation to health and well-being. International Journal of Qualitative Studies in Health and Well-being. Saatavana osoitteessa: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5769810/> Luettu: 24.9.2018.

Mahlanen, Taru & Kerbs, Heidi. 2018. Vahvuustyöskentely koululaistyöpajoissa. Työpaajaohjaajien ja yläkouluikäisten nuorten kokemuksia koululaistyöpajatoiminnasta Tämä elämä -hankkeessa. Metropolia ammattikorkeakoulu. Saatavana osoitteessa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/157339/Kerbs_Heidi_Mahlanen_Taru.pdf?sequence=1&isAllowed=y/ Luettu: 15.9.2019.

Matikka, Anni & Luopa, Pauliina & Kivimäki, Hanne & Jokela, Jukka & Paananen, Reija. 2013. Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi Kouluterveyskysely 2013. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Metropolia ammattikorkeakoulu. Tämä elämä – pelillistetty opinto-ohjaus yläkouluun. Saatavana osoitteessa: <https://www.metropolia.fi/tutkimus-kehittaminen-ja-innovaatiot/hankkeet/tama-elama/> Luettu 18.10.2018.

Nousiainen, Leena & Piekkari, Ulla. 2007. Osallistuva oppilas - yhteisöllinen koulu toimivan oppilaskunnan opas. Opetusministeriön julkaisu.

Ojanen, Markku. 2014. Positiivinen psykologia. Porvoo: Edita Publishing Oy.

Opetushallitus. Oppilaan ohjaus ja työelämään tutustuminen. Saatavana osoitteessa: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/oppilaan_tukeminen/oppilaan_ohjaus Luettu 11.11.2018.

Ouakrim-Soivio, Najat & Hietala, Risto. 2016. Toteutuuko maahanmuuttajataustaisten oppijoiden sivistyksellinen yhdenvertaisuus suomalaisessa koulutusjärjestelmässä? *Kasvatus & Aika* 10 (04), 79 – 96.

Peltola, Marja. 2014. Kunnollisia perheitä Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 124.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. 2014. Helsinki: Opetushallitus.

Suoninen, Annikka & Kupari, Pekka & Törmäkangas, Kari. 2010. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen ensitulosia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Säävälä, Minna. 2012a. Koti, koulu ja maahan muuttaneiden lapset. Oppilashuolto ja vanhemmat hyvinvointia turvaamassa. Väestötutkimuslaitos Katsauksia E 43/2012. Helsinki: Väestöliitto.

Säävälä, Minna. 2012b. The Burden of Difference? School Welfare Personnel's and Parents' Views on Wellbeing of Migrant Children in Finland. *Finnish Yearbook of Population Research*. Helsinki.

Taskinen, Satu. 2017. "Ne voi opita toisilta" -kasvatustieteellinen design-tutkimus maahanmuuttajaoppilaiden osallisuutta edistävästä luokkakäytänteistä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tämä Elämä -hankesuunnitelma. 2017. Kestävää kasvua ja työtä 2014-2020. Suomen rakennerahasto-ohjelma. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Uusitalo-Malmivaara, Lotta toim. 2014. Positiivisen psykologian voima. Juva: PS-kustannus 2014.

Vilkkä, Hanna. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi 2006.

Vismanen, Elina. 2011. Oppilashuolto Helsingissä. Odotukset, toiveet ja arjen todellisuus. Helsingin kaupunki tietokeskus.

Kyselylomake oppilaille (Liite 1)**KYSELYLOMAKE**

Kotona puhuttavat kielet: suomi ___ joku muu, mikä: _____

Sukupuoli: tyttö ___ poika ___

1. Onko luokkasi kiva?
2. Missä asioissa saat vaikuttaa koulun toimintaan?
3. Mihin asioihin koulussa haluaisit vaikuttaa enemmän?
4. Pääsitkö osallistumaan työpajoissa sen verran kuin halusit?
5. Millaisiin asioihin sait vaikuttaa työpajoissa?
6. Mikä työpajoissa osallistumisesta oli kivaa?
7. Mikä työpajoissa osallistumisesta ei ollut kivaa?
8. Millainen fiilis pajoissa oli?
9. Missä asioissa onnistuit pajoissa?
10. Millaista hyötyä pajoihin osallistumisesta oli sinulle?
11. Mitä haluaisit tehdä peruskoulun jälkeen?

KIITOS VASTAUKSESTASI!

Saatekirje kouluihin (Liite 2)

Hei!

6.2.2019

Olemme kaksi sosionomi Yamk opiskelijaa Metropoliaa ja teemme opinnäytetyötä Tämä elämä -hankkeelle. Opinnäytetyömme käsittelee maahanmuuttajataustaisten nuorten osallisuutta työpajoissa. Keräämme tietoa haastattelulomakkeilla hankkeeseen osallistuneilta nuorilta. Aineisto kerätään nimettömänä ja ilman tunnistetietoja. Oppilaiden kokemukset kerätään niin, ettei tuloksista ilmene minkä koulun oppilaita he ovat. Olemme saaneet tutkimusluvut vaadittavilta tahoilta.

Jotta saisimme mahdollisimman kattavia vastauksia nuorilta ja pajat ovat vielä muistissa, voisitteko täyttää lomakkeet seuraavien koulupäivien aikana. Lomakkeet palautetaan palautuskuorella hankkeen projektipäällikölle Irene Alsti-Lehtoselle. Toivomme palautusta 13.2.2019 mennessä.

Lomakkeiden kysymykset olisi hyvä käydä yhdessä läpi ja avata niitä tarvittaessa. Lomakkeet on jaoteltu kolmella eri logolla:

kantasuomalaisille

ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajat (oppilas, joka on muuttanut Suomeen muualta)

toisen sukupolven maahanmuuttajat (vanhempi/vanhemmat muuttaneet Suomeen muualta, mutta oppilas itse syntynyt Suomessa)

Lomakkeiden jaottelu on tulosten tulkinnan kannalta meille tärkeää, joten kiitos huolellisuudestasi.

Arvostamme yhteistyötänne!

Kati Nikulainen ja Reija Takala

Havainnointilomake koululaistyöpajojen ohjaajille / hanketyöntekijöille (Liite 3)**Havainnointilomake**

Ohjaaja: ___

Hanketyöntekijä: ___

ENSIMMÄINEN/VIIMEINEN PAJAPÄIVÄ

1. Pääsikö jokainen nuori osallistumaan?
2. Miten nuorten osallisuus (kokemus siitä, että on osa ryhmää) näkyi työpajassa?
3. Mitkä tekijät helpottivat / vaikeuttivat maahanmuuttajataustaisten nuorten osallisuutta

helpottivat:

vaikeuttivat:
4. Miten nuorten yhteinen työskentely toimi?
5. Miten nuoret sitoutuivat toimintaan; olivatko he mukana innokkaasti / oma-aloitteisesti / passiivisesti / vastentahtoisesti / jne.?
6. Mitkä asiat vaikuttivat pajan ilmapiiriin tänään?

Kiitos vastauksestasi!